

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav východoevropských studií FF UK (ÚVES FF UK)

Bakalářská práce

Simona Tomová

Transkripce francúzskych toponým do ruštiny

Transcription of the French Toponyms into Russian

Praha 2014

Vedúci práce: Mgr. Jana KITZLEROVÁ, Ph.D

POĎAKOVANIE

Ďakujem pani Mgr. Jane Kitzlerovej, Ph.D, vedúcej mojej bakalárskej práce, za metodické usmernenie, cenné rady a motivujúce pripomienky, ktoré som využila v bakalárskej práci. Vážim si predovšetkým jej trpezlivosť a ochotu, s akou pristupovala k mojim otázkam. Taktiež by som chcela poďakovať pedagógom, ktorí nám počas štúdia odovzdali svoje poznatky a skúsenosti.

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že celú bakalársku prácu na tému „*Transkripcia francúzskych toponým do ruštiny*“, vrátane všetkých jej príloh a obrázkov, som vypracovala samostatne, a to s použitím literatúry uvedenej v priloženom zozname.

V Prahe, dňa 1. mája 2014

.....
Simona Tomová

ABSTRAKT

TOMOVÁ, Simona: *Transkripcia francúzskych toponým do ruštiny* [Bakalárska práca]. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta; Ústav východoevropských štúdií. Školiteľ: Mgr. Jana KITZLEROVÁ, Ph.D. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár. Praha, UK, FF, ÚVES, 2014. Rozsah 67 strán.

Predmetom bakalárskej práce je transkripcia vlastných podstatných mien topografických objektov z francúzskeho jazyka do ruštiny. V úvodnej časti sa dielo venuje charakteristike analyzovaných jazykov a vymedzuje základné odlišnosti francúzštiny a ruštiny v oblasti ich klasifikácie, ortografie a fonetiky. Zameriava sa najmä na rozdiely hláskových systémov jazykov, ktoré sú pre problematiku transkripcie kľúčové. V ďalších kapitolách práca plynule prechádza k teoretickým poznatkom o vývoji, využívaní a typoch transkripcie a rozoberá metódy prepisu z jedného jazykového systému do druhého. Zároveň definuje presné pravidlá transkripcie latinky do cyriliky a demonštruje ich na konkrétnych príkladoch francúzskych geografických názvov. V časti venovanej analýze transkripcie práca následne priraduje vybrané toponymá k jednotlivým typom prepisu a vysvetľuje, aké transkripčné pravidlá boli využité. Daným spôsobom je možné poukázať na rôznorodosť princípov uplatňovaných pri transkribovaní zemepisných názvov. Práca je doplnená prehľadným francúzsko-rusko-slovenským slovníčkom obsahujúcim všetky analyzované toponymá. Materiál je v bakalárskej práci predstavený aj prostredníctvom audio nahrávok vytvorených počas študijnej stáže na Moskovskej štátnej univerzite M. V. Lomonosova.

Kľúčové slová:

Lingvistika. Transkripcia. Toponymá. Ruština. Francúzština. Cyrilika. Latinka

ABSTRACT

TOMOVÁ, Simona: *Transcription of the French Toponyms into Russian* [Bachelor Thesis]. Charles University. Faculty of Arts; Institute of East European Studies. Bachelor thesis instructor: Mgr. Jana KITZLEROVÁ, Ph.D. Graduate degree designation: Bachelor (Bc.). Praha, UK, FF, ÚVES, 2014. Pages 67.

The subject of thesis is to analyze the transcription of the French toponyms into Russian. In the introduction, the work is devoted to the characteristics of analyzed languages and it defines the essential differences between French and Russian in their classification, orthography and phonetics. It mainly focuses on the differences in phonetic systems of the languages, which are crucial for the issue of transcription. The thesis then defines the development, use and types of the transcription and discusses the methods to transcribe one language system to another. The thesis also defines the main principles for transcription from the Latin script into the Cyrillic script. In the section devoted to the analysis of transcription, work assigns the selected toponyms to the each type of transcription and it explains how the transcription rules were used. By this method, it is possible to highlight the diversity of the principles applied in the transcribed geographical names. The thesis is accompanied by French - Russian - Slovak vocabulary containing all analyzed toponyms. The material is also presented through audio recordings, which were created during the study internship at Moscow State University.

Key words:

Linguistics. Transcription. Toponyms. Russian. French. Cyrillic script. Latin script

OBSAH

ABSTRAKT.....	4
ABSTRACT.....	5
OBSAH.....	6
ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV	8
Zoznam tabuliek.....	8
Zoznam grafov	8
ZOZNAM SKRATIEK.....	10
ÚVOD	11
1. STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA ANALYZOVANÝCH JAZYKOV	13
1.1 Charakteristika a klasifikácia francúzskeho jazyka	13
1.1.1 Francúzske písmo a ortografia	14
1.1.2 Špecifické rysy francúzskej fonetiky	15
1.2 Charakteristika a klasifikácia ruského jazyka	19
1.2.1 Ruské písmo a ortografia.....	20
1.2.2 Špecifické rysy ruskej fonetiky	21
2. TRANSKRIPCIA	27
2.1 Definovanie transkripcie	27
2.1.1 Typy transkripcie.....	27
2.2 Ďalšie metódy prepisu	28
2.2.1 Transliterácia	28
2.2.2 Preklad.....	29
2.2.3 Zachovanie grafiky pôvodného jazyka.....	29
3. TOPONYMÁ.....	30
3.1 Charakteristika toponým	30
3.2 Pravidlá transkripcie francúzskych toponým do ruštiny.....	30
3.2.1 Apostrof.....	31

3.2.2	Člen	31
3.2.3	Majuskuly a minuskuly v názvoch.....	32
3.2.4	Zložené pomenovania.....	32
3.2.5	Rod, skloňovanie a číslo transkribovaných toponým.....	32
3.2.6	Prízvuk.....	34
3.2.7	Transkripcia hlások z francúzštiny do ruštiny.....	35
4.	Analýza transkripcie francúzskych toponým do ruštiny.....	49
4.1	Výber toponým.....	49
4.2	Použité typy transkripcie.....	49
4.2.1	Fonetická transkripcia	49
4.2.2	Tradičná transkripcia historická	58
4.2.3	Tradičná transkripcia morfológická	59
4.2.4	„Zmiešaná“ transkripcia	60
4.3	Výsledky analýzy	61
	ZÁVER	64
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	66

ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Genealogická klasifikácia francúzskeho jazyka.....	13
Tabuľka 2: Ústne samohlásky vo francúzštine	16
Tabuľka 3: Nosové samohlásky vo francúzštine	16
Tabuľka 4: Rozdelenie francúzskych samohlások	16
Tabuľka 5: Francúzske polospoluhlásky	17
Tabuľka 6: Francúzske spoluhlásky	18
Tabuľka 7: Rozdelenie francúzskych spoluhlások podľa miesta a spôsobu artikulácie.....	18
Tabuľka 8: Genealogická klasifikácia ruského jazyka	19
Tabuľka 9: Stupne redukcie samohlások v závislosti od polohy slabiky vo vzťahu k prízvuku	22
Tabuľka 10: Samohlásky v ruskom jazyku	23
Tabuľka 11: Ruské samohlásky v neprízvučnom postavení.....	24
Tabuľka 12: Výslovnosť ruských spoluhlások podľa tvrdosti a mäkkosti	26
Tabuľka 13: Gramatické rody v ruštine.....	33
Tabuľka 14: Názvy pádov a pádové otázky v ruštine.....	33
Tabuľka 15: Písmeno i v kombinácii s druhými samohláskami.....	39
Tabuľka 16: Transkripcia samohlások z francúzštiny do ruštiny	50
Tabuľka 17: Transkripcia spoluhlások z francúzštiny do ruštiny.....	51

Zoznam grafov

Graf 1: Pomer fonetickej, morfolologickej a historickej transkripcie vybraných francúzskych toponým	62
---	----

Graf 2: Fonetická transkripcia	62
Graf 3: Morfológická transkripcia	63
Graf 4: Historická transkripcia	63

ZOZNAM SKRATIEK

a pod.	a podobne
atď.	a tak ďalej
č.	číslo
f	ženský rod
kol.	kolektív
m	mužský rod
napr.	napríklad
ods.	odsek
obr.	obrázok
pl	množné číslo
príp.	prípadne
resp.	respektíve
sg	jednotné číslo
skl	skloňovanie
tab.	tabuľka
t.j.	to jest
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaná

ÚVOD

Bakalárska práca sa venuje problematike transkripcie latinky do cyriliky a snaží sa zo zistených poznatkov stanoviť, a zároveň vysvetliť použité normy, zásluhou ktorých vznikli tvary ruských ekvivalentov francúzskych vlastných podstatných mien. V bakalárskej práci sa zameriavame na toponymá, čiže vlastné podstatné mená topografických objektov, ktoré sú jedinečnými pomenovaniami, pevne fixovanými k určitej krajine. Ich prepis z jedného jazykového systému do druhého, spolu s prepisom ďalších vlastných mien, nie je vždy jednoduchý. Zároveň sa však s geografickými názvami stretávame pomerne často, a to ako v dennej tlači, tak v rôznych geografických príručkách, či mapách.

Na vysvetlenie problematiky bakalárskej práce sme zvolili príklady miestnych názvov a pomiestnych vlastných mien oblasti Francúzska, zahŕňajúc dvadsaťdva názvov regiónov Francúzska spolu s ich hlavnými mestami, jedenásť najväčších francúzskych vodných tokov a nakoniec šesť najznámejších horských masívov.

Podkladmi pre spracovanie témy boli francúzske a ruské jazykovedné publikácie. Kľúčovým prameňom, z ktorého bakalárska práca vychádza je Slovník francúzskej výslovnosti Léona Warnanta pozostávajúci z abecedne zoradených francúzskych hesiel a z ich fonetického prepisu, zahŕňajúc samozrejme, aj toponymá, ktoré v práci analyzujeme. Všeobecné informácie o francúzskom jazyku čerpáme z francúzskych jazykovedných publikácií, zameraných na históriu, vývoj, formovanie, morfológiu a fonetiku jazyka. Dôležitým zdrojom informácií je publikácia ruskej autorky M. I. Olevskej *Fonetika francúzskeho jazyka – praktický kurz*, ktorá je napísaná po francúzsky a venuje sa artikulačnej fonetike a ortoepii. Pri spracovaní témy využívame taktiež niekoľko francúzskych výkladových slovníkov pochádzajúcich z edície Larousse a Le Robert.

Bakalárska práca sa takisto opiera o poznatky získané z monografií a publikácií pôvodom ruských, a to zvlášť o tie, ktoré sú venované transkripcii. Danú problematiku veľmi dobre predstavujú napr. B. A. Starostin, R. S. Giljarevskij, či A.V. Superanskaja.

Samozrejme, využívame aj české a slovenské publikácie, či už univerzálneho lingvistického charakteru, alebo tematicky zamerané. Prínosné informácie nachádzame v *Doporučení pre prepis nelatinkových písiem do latinky*.

Bakalárska práca obsahuje teoretickú časť, v ktorej vysvetľujeme jednotlivé termíny a všeobecné normy prepisu, a ďalej časť venovanú vlastnej analýze, v ktorej aplikujeme popisované pravidlá na vybrané príklady francúzskych toponým.

V prvej kapitole predstavujeme francúzsky a ruský jazyk zo všeobecného hľadiska, oboznamujeme sa so zaradením jazykov do svetovej klasifikácie, pôvodom a vývojom, hláskovými systémami a písmom, atď. Zároveň sú určené zásadné rozdiely medzi jazykmi. Pozornosť ďalej upriamujeme na fonetiku jazykov a porovnávacou metódou prezentujeme osobitosti francúzskeho a ruského jazyka.

V ďalších kapitolách definujeme pojem transkripčia a toponymum, prezentujeme rôzne typy prepisu a vymedzujeme fonetickú, morfológickú a tradičnú transkripciu. Podrobne sú vysvetlené princípy a pravidlá pre prepis francúzskych geografických názvov do ruštiny. Pozornosť venujeme najmä pravidlám fonetickej transkripcie, ako najčastejšie používanému typu prepisu. Na doplnenie témy podávame vysvetlenie pojmov transliterácia a preklad.

Jadro práce teda pozostáva z analýzy transkripcie francúzskych toponým do ruštiny a za cieľ si stanovuje objasniť, na základe akých princíпов tento prepis funguje. Na konkrétnych príkladoch choroným, ojkóným, hydroným a oroným vysvetľujeme, akým spôsobom boli tieto geografické názvy prepisované z francúzštiny do ruštiny, či bol využitý fonetický, morfológický alebo historický princíp, a aké skutočnosti tento proces ovplyvnili. Usilujeme sa tiež odpovedať na otázku, prečo je transkripčia z latinky do cyriliky špecifická a aké rozdiely v gramatickej kategórii čísla a rodu pri nej vznikajú.

V prílohe bakalárskej práce uvádzame prehľadný francúzsko-rusko-slovenský slovníček šesťdesiat jeden skúmaných toponým a analyzovaný materiál predstavujeme aj prostredníctvom audio nahrávok, ktoré boli vytvorené počas študijnej stáže na Moskovskej štátnej univerzite M. V. Lomonosova. Nahrávania sa zúčastnila rodená Francúzka, traja ruskí študenti prvého ročníka francúzštiny na Katedre francúzskeho jazyka, ruská študentka piateho ročníka francúzštiny na Katedre francúzskeho jazyka a ruský študent nehovoriaci francúzsky vôbec.

1. STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA ANALYZOVANÝCH JAZYKOV

1.1 Charakteristika a klasifikácia francúzskeho jazyka

Francúzsky jazyk sa zaraďuje do indoeurópskej jazykovej vetvy, konkrétne medzi románske jazyky. Spolu s ostatnými regionálnymi jazykmi Francúzska a napr. valónčinou patrí francúzština ku galsko-románskym jazykom, tvoriacich podskupinu západorománskych jazykov. V tabuľke je znázornené umiestnenie francúzštiny v klasifikácii jazykov ešte podrobnejšie.

Indo-European (444)
Italic (44)
Romance (43)
Italo-Western (34)
Western (29)
Gallo-Iberian (28)
Gallo-Romance (15)
Gallo-Rhaetian (9)
Oil (6)
French (5)
French [fra] (A language of France)
French, Cajun [frc] (A language of United States)
Picard [pcd] (A language of France)
Walloon [wln] (A language of Belgium)
Zarphatic [zrp] (A language of France)

Tabuľka 1: Genealogická klasifikácia francúzskeho jazyka¹

Celkový počet ľudí hovoriacich francúzskym jazykom je 68,458,600². Väčšina z nich pochádza, samozrejme, z Francúzska - 53,500,000 (v 2006), ale francúzština je jedným z úradných jazykov tiež v Kanade, Belgicku, Švajčiarsku, Monaku, Andorre, Luxembursku, a tiež vo Francúzskej Guyane, Francúzskej Polynézii, na Haiti a v mnohých afrických štátoch.

Francúzština sa utvárala v 6. - 9. storočí na území severnej Galie (dnešné Francúzsko), ktorá bola obývaná kmeňmi keltských Galov a od 5. storočia žili v tejto oblasti aj germánski

¹ PAUL, L. E. - SIMONS, G. F. - FENNING, Ch. D. (eds.). *Ethnologue: Languages of the World, Seventeenth edition* [online]. 2014 [cit. 25. apríla 2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.ethnologue.com>>

² údaj z 25.4.2014 podľa www.ethnologue.com

Frankovia, Burgundi a Vizigóti. Francúzsky jazyk sa formoval, rovnako ako ďalšie románske jazyky, z tzv. ľudovej latinčiny, ktorá sa používala na územiach bývalej Rímskej ríše.

Z hľadiska morfolologickej typológie predstavuje francúzština analytický jazykový typ, vyjadrujúci gramatické vzťahy pomocnými slovami a slovosledom. Vo francúzštine vystupujú na pozícii týchto pomocných slov prevažne členy a predložky, napr.:

Nominatív: la femme

Genitív: de la femme

V priebehu historického vývoja francúzskeho jazyka sa v porovnaní s latinčinou, výrazne zjednodušil systém francúzskych podstatných mien, a naopak systém slovesný sa stal zložitejším, t.j. obsahuje viac slovesných tvarov a časov.

1.1.1 Francúzske písmo a ortografia

Francúzština využíva na písanie latinku s diakritickými znamienkami, jej pravopis je historický a značne odlišný od hovorenej reči.

Až do 13. storočia, odrážal francúzsky pravopis výslovnosť ranej podoby francúzštiny a riadil sa fonetickými pravidlami. V priebehu vývoja jazyka sa však zvuková podoba od podoby grafickej postupne stále viac vzdŕaľovala.

Výrazným podielom k takémuto vývoju prispeli francúzski humanisti, ktorí v 15. a 16. storočí presadzovali prispôbovanie francúzskych slov ich pôvodnému latinskému, či gréckemu pravopisu. Často ale slová požadovaný pôvod nemali a charakteristické znaky im boli priradované umelo.

Následne v 17. storočí a 18. storočí bolo oficiálne prijatých niekoľko pravopisných, a tiež fonetických zmien, ako napr.: nahradenie koncového y v slovách *ici*, *moi*, *roi* písmenom *i*; vynechanie niektorých písmen, ktoré neboli vyslovované (*recevoir* - *recevoir*), denazalizácia nosových samohlások pred nosovou spoluhláskou (*donné*: [dõne - dõne]), atď.

Latinizujúci pravopis nakoniec stráca svoj vplyv na zvukový vývoj jazyka v období Veľkej Francúzskej revolúcie, kedy do spisovnej výslovnosti prenikajú prvky hovorovosti.

Francúzština sa tak dnes vyznačuje značnými rozdielmi medzi hovorenou a písanou podobou jazyka.³

Súčasná francúzska abeceda sa skladá z nasledujúcich písmen:

A a, À à, Â â, B b, C c, Ç ç, D d, E e, Ê ê, È è, É é, Ê ê, F f, G g, H h, I i, Î î, J j, K k, L l,
M m, N n, O o, Ô ô, Œ œ, P p, Q q, R r, S s, T t, U u, Ù ù, Û û, V v, W w, X x, Y y, Z z

³ Zdroj odsekov 1-6 kapitoly 1.1.1: DOHALSKÁ, M. *Základy fonetiky francouzštiny*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 118 s.

1.1.2 Špecifické rysy francúzskej fonetiky

Hláskový systém francúzštiny sa výrazne líši od systému hlások v ruštine. Rozdiely sú výrazné ako vo vokalickej, tak v konsonantickom aparáte.

Navyše francúzština v hovorenom prejave spojuje jednotlivé slová do tzv. rytmických skupín (*groupe rythmique*), pričom dochádza k bezprostrednej nadväznosti samohlások (*enchaînement vocalique*). Vytvárajú sa taktiež, pre francúzštinu typické, tzv. „liaisons“, pri ktorých sa viaže záverečná spoluhláska jedného slova s počiatočnou samohláskou slova nasledujúceho.⁴

Ďalším charakteristickým rozdielom medzi francúzštinou a ruštinou v rovine fonetiky, je spôsob uplatňovania prízvuku a jeho umiestnenie. Francúzsky jazyk má pravidelný prízvuk, postavený v bežnom prejave na poslednej slabike rytmickej skupiny. Takýto prízvuk sa označuje ako dynamický prízvuk („*accent tonique*“ alebo „*accent rythmique*“).

Samohlásky

Francúzsky vokalickej systém obsahuje 16 zvukových jednotiek, čím je zreteľne odlišný nielen od systému samohlások v ruštine, ale aj od vokalickej aparátov druhých románskych jazykov.

Každá zvuková jednotka má samostatnú funkčnú platnosť a špecifickú artikuláciu. Pri realizácii vokálov je nutné si uvedomiť, akú podobu má ústna dutina (v akom postavení sú pery, jazyk a čeľusť), a či sa do procesu tvorenia vokálu zapája aj nosová dutina.⁵ Na základe týchto hľadísk rozdeľujeme francúzske samohlásky nasledovným spôsobom (v hranatých zátvorkách je uvedená fonetická transkripčia podľa IPA⁶).

Ústne samohlásky		
Označenie	Fonetická transkripčia	Grafické znázornenie
A - predné	[a]	a, â, e, œ, oi, oî, oy
A - zadné	[ɑ] (je často nahradzované [a])	

⁴ Zdroj: OLEVSKAJA, M. I. *Fonetika francuzskogo jazyka: Praktičeskij kurs*. 1. vyd. Moskva: Nestor Akademik, 2013, 192 s. ISBN 978-5-903262-72-4., str. 132-133

⁵ Porov. DOHALSKÁ, M. *Základy fonetiky francouzštiny*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 118 s., str. 15-20

⁶ International Phonetic Alphabet (Medzinárodná fonetická abeceda)

E - zatvorené	[e]	e, é, è, ê, ë, ei, ey, ai, aî, ay
E - otvorené	[ɛ]	
E - caduc (muet)	[ə]	e, výnimočne tiež ai, on
I	[i]	i, y, î, ï
O - zatvorené	[o]	o, ô, au, eau, um
O - otvorené	[ɔ]	
OE - zatvorené	[ø]	eu, eû, oe, oeu
OE - otvorené	[œ]	
Ü	[y]	u, û, ü, eu, eû
U	[u]	ou, où, oû, aou, aoû

Tabuľka 2: Ústne samohlásky vo francúzštine

Nosové samohlásky		
Označenie	Fonetická transkripčia	Grafické znázornenie
A - nosové	[ã]	an, am, en, em, aen, aën, aon, ean
E - nosové	[ɛ̃]	im, in, î, ym, yn, aim, ain, eim, ein, en, ien
O - nosové	[ɔ̃]	om, on (un, um)
OE - nosové	[œ̃]	un, um, (eun)

Tabuľka 3: Nosové samohlásky vo francúzštine

Samohlásky				
		predné		zadné
		nezaokrúhlené	zaokrúhlené	zaokrúhlené
ústne	zatvorené	[i] [e]	[y] [ø]	[u] [o]
	neutrálne		[ə]	
	otvorené	[ɛ] [a]	[œ]	[ɔ] [ɑ]
nosové		[ɛ̃]	[œ̃]	[ɔ̃] [ã]

Tabuľka 4: Rozdelenie francúzskych samohlások⁷

⁷ DOHALSKÁ, M. *Základy fonetiky francouzštiny*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 118 s., str. 18

Polospoluhlásky

Prechod medzi samohláskami a spoluhláskami tvorí vo francúzštine skupina troch tzv. polospoluhlások (semi-voyelles/semi-consonnes).

Polospoluhlásky		
Označenie	Fonetická transkripčia	Grafické znázornenie
YOD	[j]	i+vokál, y+vokál
OUÉ	[w]	ou+vokál, oi, oin, oy
UÉ	[ɥ]	u+vokál, ui

Tabuľka 5: Francúzske polospoluhlásky

Tieto hlásky sa musia nachádzať vždy v jednej slabike a vo výslovnosti nesmú byť rozdelené. Netvorí však jadro slabiky, a tak nemôžu byť považované za samohlásky.

Spoluhlásky

Francúzsky systém spoluhlások nie je svojím rozsahom taký bohatý ako spoluhláskový systém ruštiny. Súčasná francúzština má 17 spoluhlások.

	Spoluhlásky		
	Označenie	Fonetická transkripčia	Grafické znázornenie
Spoluhlásky záverové ústne	P	[p]	p, pp
	B	[b]	b, bb
	T	[t]	t, tt, th
	D	[d]	d, dd, dh
	K	[k]	k, q; c - cc pred a, o, u; ch, x
	G	[g]	g, gg, gu, x, c, gh
Spoluhlásky záverové nosové	M	[m]	m, mm
	N	[n]	n, nn
	Ñ	[ɲ]	gn, ign
Spoluhlásky úžinové	F	[f]	f, ff, ph
	V	[v]	v, w
	S	[s]	s, ss, sc, c, cc, ç, x, ti

	Z	[z]	z, zz, s, x
	Š	[ʃ]	ch, sh, sch
	Ž	[ʒ]	j, g + i, e
Likvidy	L	[l]	l, ll
	R	[ʁ]/[r]	r, rr

Tabuľka 6: *Francúzske spoluhlásky*

	Miesto artikulácie										
	pero-perné	pero-zubné	predné alveolárne	postalveolárne	palatálne	velárne	uvulárne				
Spôsob artikulácie	záverové	[p] [b] [m]		[t] [d] [n]		[ɲ]	[k] [g]		neznelé znelé znelé	ústne nosové	
		úžinové		[f] [v]	[s] [z]	[ʃ] [ʒ]	[j]		neznelé znelé	ústne	
		pero-perné	pero-zubné	predné alveolárne	postalveolárne	palatálne	velárne	uvulárne			
		Miesto artikulácie									

Tabuľka 7: *Rozdelenie francúzskych spoluhlások podľa miesta a spôsobu artikulácie*⁸

Špeciálne miesto vo francúzštine má grafický znak H h, pretože neoznačuje žiadnu hlásku. Môžeme ho nájsť v dvoch podobách:⁹

Ako „h-muet“ nemá pre výslovnosť žiadny význam, vyskytuje sa väčšinou v slovách latinského a gréckeho pôvodu a nikdy sa nevyslovuje.

Existuje ale aj ako „h-aspiré“, ktoré sa síce tiež nevyslovuje, ale ovplyvňuje výslovnosť. Ak stojí na začiatku slova, nedochádza k vypadnutiu predchádzajúceho vokálu (najčastejšie v člene), ani k vytváraniu tzv. „liaison“, napr.:

⁸ DOHALSKÁ, M. *Základy fonetiky francouzštiny*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 118 s., str. 62

⁹ Informácie o H-muet porov. TAIŠLOVÁ, Jitka. *Mluvnice francouzštiny: univerzálie a typologie ve fonetice a fonologii*. Vyd. 1. Praha: Leda, 2002, 312 s. ISBN 80-733-5004-1., str. 18

h-muet: l'homme

h-aspiré: le Hun

1.2 Charakteristika a klasifikácia ruského jazyka

Ruský jazyk patrí, tak ako francúzština, k indoeurópskej jazykovej rodine. Pri ďalšej klasifikácii ho ale zaradíme k jazykom slovanským. V podstate jednotný slovanský jazyk sa v 7. - 9. storočí rozdelil do troch hláskovo a gramaticky odlišných skupín. Vznikol jazyk východoslovanský, západoslovanský a južnoslovanský. Z východoslovanského jazyka sa potom sformovali spolu s ruštinou tiež bieloruština, ukrajinčina a rusínsky jazyk.

Indo-European (444)
Slavic (19)
East (4)
Belarusan [bel] (A language of Belarus)
Russian [rus] (A language of Russia)
Rusyn [rue] (A language of Ukraine)
Ukrainian [ukr] (A language of Ukraine)

Tabuľka 8: *Genealogická klasifikácia ruského jazyka*¹⁰

Podľa údajov z roku 2010 hovorí ruským jazykom 161,727,650¹¹ svetovej populácie. Ruština je rodným jazykom pre 131,000,000 ľudí Ruskej Federácie, rozšírená je však v celej oblasti východnej Európy a severnej Ázie, v bývalých štátoch Sovietskeho zväzu a v krajinách s rusky hovoriacou menšinou (Bielorusko, Ukrajina, Lotyšsko, Estónsko, Kazachstan, Mongolsko a mnohé ďalšie).

V staroruskom období sa ruština objavovala ako ľudový jazyk v letopisoch a právnych textoch, ale spisovným a úradným jazykom bola od 10. storočia cirkevná slovančina. Avšak so silnejúcim vplyvom moskovskej oblasti vplyv staroslovienčiny od 17. storočia slabol a začal sa presadzovať jazyk Moskvy a jej okolia.

„Úlohu Moskvy a jej reči v procese ustálenia ruskej kultúrnej výslovnosti možno porovnať len s postavením Paríža a jeho jazyka v dejinách unifikácie spisovnej francúzštiny. V Rusku ako vo Francúzsku hlavné mestá svojím bezkonkurenčným postavením ako správne, hospodárske, dopravné a kultúrne strediská nadobudli ešte v stredoveku takú autoritu, že

¹⁰ PAUL, L. E. - SIMONS, G. F. - FENNING, Ch. D. (eds.). *Ethnologue: Languages of the World, Seventeenth edition* [online]. 2014 [cit. 25. apríla 2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.ethnologue.com>>

¹¹ údaj z 25.4.2014 podľa www.ethnologue.com

vidiek nemohol uplatňovať voči nim nijaké nároky na uznanie regionálnych jazykových znakov.¹²

Na začiatku 18. storočia sa potom uskutočnili početné reformy spisovnej ruštiny, vrátane úpravy písma. Najväčší rozkvet pre jazyk však znamenalo 19. storočie a ruská klasická literatúra.

Z hľadiska typologickej klasifikácie je ruština syntetickým flexívnym typom jazyka, čo znamená, že gramatické funkcie vyjadruje ohýbaním, t.j. skloňovaním podstatných mien, časovaním slovíes a využívaním predpôň a prípon, napr.:

Nominatív: жена́

Genitív: жены́

1.2.1 Ruské písmo a ortografia

Ruština používa na zápis jazyka upravenú cyriliku. Ruská abeceda sa nazýva azbuka a v súčasnosti obsahuje 33 písmen:

А а, Б б, В в, Г г, Д д, Е е, Ё ё, Ж ж, З з, И и, Ы ы, К к, Л л, М м, Н н, О о, П п, Р р,
С с, Т т, У у, Ф ф, Х х, Ц ц, Ч ч, Ш ш, Щ щ, Ъ ъ, Ы ы, Ь ь, Э э, Ю ю, Я я

Pôvodná cyrilika bola vytvorená na konci 9. storočia podľa majuskulných písmen gréckej abecedy a nahradila staršiu a zložitejšiu hlaholiku, ktorú sformoval Konštantín v 60. rokoch 9. storočia. Slúžila pôvodne na zápis cirkevnej slovančiny, ktorá sa stala spisovným a úradným jazykom v kniežactvách východných Slovanov. Postupne však do cirkevnej slovančiny prenikali prvky ľudového jazyka, čo sa prejavilo najmä v hláskosloví a tvarosloví.

Zásadná reforma cyriliky bola na území Ruska uskutočnená za vlády Petra I. v rokoch 1708 - 1710. Cieľom reformy bolo priblížiť grafický vzhľad ruského písma západoeurópskemu. Vzorom pre upravený tvar ruských písmen bola latinská abeceda, obľúbená vo vzdelaných kruhoch Ruska v 80. a 90. rokoch 17. storočia. Okrem zavedenia nového dizajnu písmen, bolo upravené tiež zloženie abecedy. Niektoré menej používané písmená boli odstránené, na označenie čísel sa začali využívať arabské cifry a do azbuky pribudol znak э. Toto upravené písmo sa označuje ako graždanka, od slovného spojenia „Гражданский шрифт“ - občianske písmo.

V priebehu 18. storočia prešla ruská abeceda a jej grafika ešte niekoľkými menšími úpravami, ale v podstate sa od polovice 18. storočia až do roku 1917 nemenila.

¹² ISAČENKO, A. V. *Náučná knižnica Slovenskej akadémie vied a umení - zväzok 7: Fonetika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1947, 223 s., str. 27

Pravopisné reformy z roku 1917 zrušili zvyšné písmená, ktoré neboli používané a zjednodušili ruský pravopis do podoby, v akej ho poznáme dnes. Pre ilustráciu uvádzame niekoľko bodov z kompromisného návrhu, vypracovaného komisiou Akadémie vied a uverejneného 11. mája 1917:¹³

1. písmeno Ъ sa nahradzuje písmenom е;
2. písmeno Ѡ sa nahradzuje písmenom ф;
3. písmeno ѣ sa vynecháva na konci slova a na konci prvej časti nominálnych kompozit (napr. контр-адмирал), ponecháva sa však uprostred slova ako deliaci znak (разъяснить);
4. písmeno і sa nahradzuje písmenom и; atď.

Hlavným princípom moderného ruského pravopisu je morfológický princíp. „Morfológický princíp sa prejavuje v zachovaní grafickej podoby morfémy aj tam, kde výslovnosť značne mení jednotlivé hlásky, napr. slovo народ sa píše s -д, hoci sa vyslovuje нарѠт, alebo slovo вода sa píše s о, hoci sa vyslovuje вадá. Nakoľko v iných tvaroch máme aj vo výslovnosti нарѠда, вѠду, je tendencia zachovávať jednotné písanie morfémy aj tam, kde nezodpovedá výslovnosti.“¹⁴

Ruský jazyk však pri písaní využíva aj princíp historický a fonetický. Historické písanie sa zakladá na dodržiavaní tradícii ukotvených v jazyku a prejavuje sa napríklad pri písaní koncovky genitívu jednotného čísla prídavných mien mužského rodu -oro/-ero. Podstatou fonetického princípu ortografie je grafické vyjadrenie reálnej výslovnosti v morfémach, napr. история - предыстория.¹⁵

1.2.2 Špecifické rysy ruskej fonetiky

Tak ako bolo uvedené v kapitole venovanej špecifikám francúzskej fonetiky, hláskové systémy ruštiny a francúzštiny sú diametrálne odlišné. Najmarkantnejší rozdiel sa ukazuje v počte samohlások a spoluhlások, a najmä v ich výslovnosti. V ruštine totiž existujú zvuky, ktoré vo francúzštine nemáme, a naopak.

Čo sa týka prízvuku, ruština má, rovnako ako francúzština, silný dynamický prízvuk s prvkami prízvuku kvantitatívneho. Dôsledkom tohto typu prízvuku je v ruštine redukcia

¹³ Príklady z ISAČENKO, A. V. *Náučná knižnica Slovenskej akadémie vied a umení - zväzok 7: Fonetika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1947, 223 s., str. 51-52

¹⁴ ISAČENKO, A. V. *Náučná knižnica Slovenskej akadémie vied a umení - zväzok 7: Fonetika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1947, 223 s., str. 48-49

¹⁵ Porov. KUPCEVIČOVÁ, Jelena. *Russkaja orfografija v pravilach, upražnenijach i tablicach: (ruská ortografie)*. Vyd. 3. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2009, 331 s. ISBN 978-807-3687-366., str. 9-10

samohlások stojacich v neprízvučných slabikách. Tie sa následne vyslovujú krátko a nejasne a pri rýchlom tempe reči môžu dokonca splývať.

Redukcia môže byť kvantitatívna, napr. krátka výslovnosť и v slove вина́, alebo kvalitatívna pri samohláskach o, a, e, napr. samohlásku o vyslovíme v slove дома́ ako krátky, slabý, nejasný, nelabializovaný zvuk [ʌ].¹⁶ V ruskom jazyku existujú dva stupne redukcie, pričom samohláska nachádzajúca sa v pozícii druhého stupňa sa redukuje viac ako samohláska na mieste s prvým stupňom redukcie. Rozmiestnenie stupňov redukcie v slove je nasledujúce:

Slabiky										
Prvá otvorená		Prvá zatvorená		Ostatné pred prízvučnou	Prvá pred prízvučnou	Prízvučná	Ostatné po prízvučnej	Posledná zatvorená		Otvorená
1			2	2	1	0	2	2		1
Stupeň redukcie										

Tabuľka 9: Stupne redukcie samohlások v závislosti od polohy slabiky vo vzťahu k prízvuku¹⁷

Na rozdiel od francúzskeho jazyka je prízvuk v ruštine voľný a pohyblivý, čo znamená, že môže stáť na ktorejkoľvek slabike a v tvaroch jedného slova môže byť na rôznych miestach. Navyše prízvuk v ruštine má tiež dôležitú významotvornú funkciu:¹⁸

бёлки (veveričky) - белкú (vaječné bielka)

нарёзатъ (nakrájať) - нарёзатъ (krájať)

Samohlásky

Výslovnosť samohlások závisí od prízvuku. Prízvučné samohlásky stojace v susedstve tvrdých spoluhlások triedime podľa organo-genetických a akustických zreteľov na:¹⁹

1. čo do účasti pier:

a) labializované vokály [y], [o]

b) nelabializované vokály [и], [э], [а]

¹⁶ Porov. OLIVERIUS, Zdeněk František. *Fonetika ruskogo jazyka*. Vyd. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 164 s., str. 57

¹⁷ OLIVERIUS, Zdeněk František. *Fonetika ruskogo jazyka*. Vyd. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 164 s., str.59

¹⁸ Porov. KUPCEVIČOVÁ, Jelena. *Russkaja orfografija v pravilach, upražnenijach i tablicach: (ruská ortografie)*. Vyd. 3. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2009, 331 s. ISBN 978-807-3687-366, str. 23

¹⁹ Rozdelenie samohlások podľa ISAČENKO, A. V. *Náučná knižnica Slovenskej akadémie vied a umení - zväzok 7: Fonetika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1947, 223 s., str. 166-167

2. čo do stupňa otvorenosti, resp. sonority:

a) úzke/zatvorené (resp. minimálne sonórne): [y], [и]

b) stredné [o], [э]

c) široké/otvorené (resp. maximálne sonórne): [a]

3. čo do lokalizácie v ústnej dutine (resp. čo do výšky vlastného tónu):

a) predné (resp. jasné): [и], [э]

b) stredné [a]

c) zadné (resp. temné): [y], [o]

V súčasnom ruskom jazyku rozoznávame 6 vokalických zvukov, ktoré môžu byť graficky vyjadrené 10 písmenami.

Písmeno	Zvuk	Príklad
а, я	[a]	сам, составлять
о, ё	[o]	сок, самолёт
э, е	[э]	этот, лето
и	[и]	бить, игла
ы	[ы]	быть, дыра
у, ю	[y]	угол, ключ

Tabuľka 10: Samohlásky v ruskom jazyku

Písmená я, ё, е, ю, tз. jotované samohlásky, však môžu označovať dva zvuky, ak stoja na začiatku slova, po samohláskach alebo po znakoch ъ, в:

есть - [йэс'т']

поёт - [плйёт]

ключот - [кл'уй'ут]

яблоко - [й'абльк'ь]

Samohlásky v neprízvučnom postavení vyslovujeme iným spôsobom, pretože, ako bolo vysvetlené vyššie, dochádza k ich redukcii. V ruskej fonetickej transkripcii vyjadrujeme neprízvučné samohlásky týmito znakmi.

[ʌ]	самолёт [с'ьмл'ёт], трава [трл'в'а]
[иʲ]	бежать [б'и'ж'ат'], лягушка [л'и'г'ушк'ь], часы [ч'и'с'ы]
[ыʲ]	желать [жы'лат']

[ъ]	голова [г'ъл'в'á], рама [р'áмъ], шелестеть ш'ъл'и'с'т'эт'
[ь]	передачами [п'ър'и'д'áч'ьм'и], выклянчу [выкл'ьн'ч'у]

Tabuľka 11: Ruské samohlásky v neprízvučnom postavení

Spoluhlásky

„V porovnaní s konsonantickým inventárom západoeurópskych, ba i ostatných slovanských rečí je ruský konsonantizmus neobyčajne bohatý. Vyplýva to jednak z množstva mäkkých spoluhlások, jednak z rôznych druhov konsonantických asimilácií, tak charakteristických pre súčasnú ruštinu. Nie je preto ľahko nájsť jednoznačné hľadisko pre triedenie ruských spoluhlások.

Podľa lokalizácie aktívnej artikulačnej plochy, môžeme ruské spoluhlásky rozdeliť nasledujúcim spôsobom:

1. pero-perné:

a) tvrdé: [п], [б], [м]

b) mäkké: [п'], [б'], [м'],

2. pero-zubné:

a) tvrdé: [ф], [в]

b) mäkké: [ф'], [в']

3. predojazyčné

a) tvrdé: [т], [д], [ц], [з], [ш], [ж], [н], [р]

b) mäkké: [т'], [д'], [ц'], [з'], [ш'], [ч'], [н'], [р']

4. predojazyčno-laterálne: [л], [л']

5. stredojazyčné: [к'], [г'], [х'], [й']

6. zadojazyčné: [к], [г], [х]²⁰

Ruský jazyk má 36 konsonantických zvukov. Rozdeliť ich môžeme aj na základe tvrdosti a mäkkosti:

Mäkké spoluhlásky: [б'], [в'], [г'], [д'], [з'], [к'], [л'], [м'], [н'], [п'], [р'], [ц'], [т'], [ф'], [х'], [ч'], [ш'], [й']

Tvrde spoluhlásky: [б], [в], [г], [д], [з], [к], [л], [м], [н], [п], [р], [ц], [т], [ф], [х], [ж], [ш], [ц]

²⁰ ISACHENKO, A. V. *Náučná knižnica Slovenskej akadémie vied a umení - zväzok 7: Fonetika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1947, 223 s., str.

Na základe tohto delenia získavame 15 párových spoluhlások. Ich výslovnosť determinuje nasledujúca samohláska, príp. mäkký znak ь.

Nepárové spoluhlásky [ж], [ш], [ц] sa vždy vyslovujú tvrdo, a naopak [ч'], [щ'], [й'] sú vždy mäkké.

Grafické označenie	Zvuk	Príklad
б	[б]	башня
б	[б']	в трубе
в	[в]	привал
в	[в']	веник
г	[г]	нога
г	[г']	гипнос
д	[д]	подарок
д	[д']	диск
ж	[ж]	жажда
з, с	[з]	змея, сборная
з	[з']	земля
й, я, е, ё, ю	[й'], [й'+а], [й'+е], [й'+о], [й'+у]	наклейка, ягода, играем, клюют
к, г	[к]	кот, уют
к	[к']	Китай
л	[л]	лампа
л, ль	[л']	люстра, соль
м	[м]	май
м	[м']	метель
н	[н]	сон
н, нь	[н']	нет, встань
п, б	[п]	порт, боб
п, пь, бь	[п']	печь, сыпь, рябь
р	[р]	рост
р, рь	[р']	река, дверь
с	[с]	сад
с, сь, зь	[с']	сесть, весь, лезь
т, д	[т]	труба, пруд
т, ть	[т']	тень, писать

ф, в	[ф]	фрагмент, вызов
ф, вь	[ф']	фильм, морковь
х	[х]	хлеб
х	[х']	в горохе
ц	[ц]	цена, отец
ч, чь	[ч']	часть, ночь
ш, ж	[ш]	душа, морж
щ, зч, сч	[щ']	щи, извозчик, счастье

Tabuľka 12: Výslovnosť ruských spoluhlások podľa tvrdosti a mäkkosti

2. TRANSKRIPCIA

2.1 Definovanie transkripcie

„Transkripcia je spôsob prevodu z jednej sústavy písma do druhej, pri ktorom sa berú do úvahy fonetické a fonologické vlastnosti preberajúceho písma.“²¹

Slovo transkripcia pochádza z latinčiny (transcribo = prepisovať, kopírovať) a pôvodne znamenalo prenášať vinu na druhú osobu. Až neskôr sa začal pojem využívať v lingvistike a nadobudol dnešný význam, teda prepisovanie slov jedného jazykového systému prostredníctvom iného grafického systému, a tiež zapisovanie výslovnosti slov pomocou jednotnej grafickej sústavy.

Transkripcia sa vyvíjala zároveň s vývojom písma. Už prvá známa lekárska terminológia a nomenklatúra liečiv zostavená Hippokratom nebola písaná len gréckym jazykom, ale obsahovala aj slová prevzaté z jazykov Afriky a Ázie. Významnú úlohu získala transkripcia v období rozkvetu rímskej diplomacie, kedy vznikli základné tradície prepisu vlastných mien do mnohých jazykov. V ďalších storočiach boli pravidlá transkripcie rozvíjané a zdokonaľované stále intenzívnejšou komunikáciou medzi krajinami.²²

2.1.1 Typy transkripcie

Transkripciu využívame hlavne na prepis vlastných podstatných mien z jedného jazyka do druhého a uskutočňujeme ju niekoľkými spôsobmi. Najčastejšie používanou je v prípade prepisu francúzskych toponým do ruštiny fonetická transkripcia²³. Tento druh prepisu sa snaží zachovať zvukový obraz originálneho slova v jeho transkribovanej podobe. Fonetický prepis ale nemôže byť úplne presný, pretože žiadne dva jazyky nemajú totožné fonémy. Navyše niektoré jazyky, ako napríklad francúzština, majú výslovnosť odlišnú od pravopisu, a to je tiež dôvod, prečo fonetická transkripcia doposiaľ nemá pevne zakotvené normy, ale riadi sa najmä príručkami a odporučeniami pre prepis.²⁴

Ďalším typom je transkripcia, ktorú nazývame tradičná. Existujú vlastné mená, a teda aj toponymá, ktoré prepisujeme v historicky zakotvenej tradičnej forme. Takéto prípady

²¹ MISTRÍK, Jozef. *Lingvistický slovník*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 2002, 294 s. ISBN 80-080-2704-5.

²² Zdroj: SUPERANSKAJA, A. V. *Teoretičeskije osnovy praktičeskoj transkripcii*. Moskva: Nauka, 1978, 284 s., str. 15

²³ Rusky „практическая транскрипция“ v SUPERANSKAJA, A. V. *Teoretičeskije osnovy praktičeskoj transkripcii*. Moskva: Nauka, 1978, 284 s.

²⁴ Zdroj: GILJAREVSKIJ, R. S. - STAROSTIN, B. A. *Inostrannyje imena i nazvaniya v russkom tekste: Spravočnik*. 3. vyd. Moskva: Vyššaja škola, 1985, 304 s.

nájde sa aj v prepise z francúzskeho jazyka do jazyka ruského, pričom princípy a charakter tohto prepisu môžu byť rôzne. Niekedy je to dávna forma pomenovania, ktorá sa v originálnom jazyku zmenila, ale v jazyku transkripcie sa zachováva, alebo sa jedná o nazvanie, ktoré sa do jazykového systému dostalo prostredníctvom iného jazyka. V mnohých prípadoch sa ale v jazykoch zakorenili staré normy prepisu, ba dokonca chybná transkripcia.²⁵

Ako podtyp tradičnej transkripcie uvádzame transkripciu morfológickú, ktorá zahŕňa napr. čiastočný, či plný preklad mien a názvov. Zahŕňa však tiež prípady, v ktorých sa zachováva zvukový obraz originálneho slova, ale ku transkribovanému ekvivalentu sa pridávajú morfémy druhého jazyka. Týmto spôsobom sa nazvanie približuje pravopisu jazyka, do ktorého je transkribované. Fonetický prepis je tak väčšinou doplnený koncovkami upravujúcimi rod a číslo podstatných mien. Tento druh transkripcie je pomerne často využívaný.

2.2 Ďalšie metódy prepisu

2.2.1 Transliterácia

„Transliterácia je prevod z jednej grafickej sústavy do druhej, pri ktorom každému písmenu jednej grafickej sústavy zodpovedá vždy písmeno druhej grafickej sústavy, takže je možný aj jednoduchý spätný prevod do jazyka originálu. Na rozdiel od transkripcie transliterácia sa orientuje na grafiku daného jazyka. Pripúšťa sa tu konvenčné používanie písmen, uvádzanie doplnujúcich a diakritických znakov a pod.

Nevyhnutnosť používať transliteráciu vznikla v 19. stor. pri budovaní pruských vedeckých knižníc, keď bolo treba vytvoriť jednotný katalóg pre práce napísané latinkou, cyrilikou, arabským, indickým a iným písmom. Transliteračné inštrukcie pripravené pre potreby týchto knižníc, poslúžili v 20. storočí ako základ na prevod nelatinských grafických systémov do latinky, ktoré navrhuje medzinárodná organizácia štandardizácie ISO (International Standard Organisation).“²⁶

²⁵ Zdroj: GILJAREVSKIJ, R. S. - STAROSTIN, B. A. *Inostrannyje imena i nazvanija v russkom tekste: Spravočnik*. 3. vyd. Moskva: Vyššaja škola, 1985, 304 s.

²⁶ MISTRÍK, Jozef. *Lingvistický slovník*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 2002, 294 s. ISBN 80-080-2704-5.

2.2.2 Preklad

Prekladom sa označuje prevod z jedného jazykového kódu do iného, pri ktorom sa významy slov východiskového jazyka tlmočia zodpovedajúcimi lexémami cieľového jazyka. Základným postupom uskutočňovania prekladu je hľadanie vhodného ekvivalentu, ktorý musí zodpovedať nielen požiadavke významovej ekvivalencie, ale aj požiadavke štylistickej adekvátnosti. Pre väčšinu vlastných podstatných mien je preklad ako metóda prepisu neprípustný.²⁷

2.2.3 Zachovanie grafiky pôvodného jazyka

Tento spôsob sa využíva, ak jazyky používajú rovnaké písmo, napr. v niektorých prípadoch prepisu francúzskych názvov do slovenčiny (Auvergne - Auvergne). Grafiku pôvodného jazyka je tiež možné využiť ako doplňujúcu informáciu v texte, uvedenú väčšinou v zátvorke za transkribovaným názvom.

²⁷ Porov. MISTRÍK, Jozef. *Lingvistický slovník*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 2002, 294 s. ISBN 80-080-2704-5.

3. TOPONYMÁ

3.1 Charakteristika toponým

Toponymá alebo tiež topografické mená sú zemepisné názvy (nomina geographica), a teda pomenovania jedinečných neživých prírodných i človekom vytvorených objektov na Zemi. V lingvistike sa geografickým názvom venuje toponymia, ktorá tvorí súčasť onomastiky, náuky o vlastných menách (nomina propria).

Toponymá delíme na základe charakteru objektov, ktoré pomenúvajú na tri skupiny:²⁸

1. Choronymá - názvy svetadielov, oblastí, štátov, zemí, krajín, krajov, okresov (správnych jednotiek)

2. Ojkonymá - miestne názvy, čiže vlastné podstatné mená sídelného geografického objektu (mesta, obce, osady) alebo jeho časti (štvrte, predmestia, hradu alebo inej významnej budovy).

3. Anojkonymá - pomiestne názvy:

a) Hydronymá - názvy vôd, t.j. morí, jazier, rybníkov; prameňov, potokov, riek, prieplyavov; vodných nádrží atď.

b) Oronymá (terénne názvy) - vlastné mená nesídelných geografických objektov fyzicko-geografického charakteru (vrchov, kopcov, pahorkov, dolín, rovín, jaskýň a pod.). Ide nielen o názvy vyvýšení, ale aj o názvy tvarov vertikálneho členenia terénu vôbec.

c) Chotárne názvy - vlastné mená pozemkov alebo skupín pozemkov, napr.: Pri kríži, Veľká lúka, Na križovatkách, Za potokom, Pod kopcom.

d) Názvy drobných prírodných útvarov, napríklad skál.

e) Názvy jednotlivých predmetov, napríklad mohýl, pomníkov.

f) Názvy komunikácii - ciest, železníc, prístavov.

V bakalárskej práci venujeme pozornosť najmä francúzskym choronymám, ojkonymám a z anojkoným rozoberáme niektoré hydronymá a oronymá.

3.2 Pravidlá transkripcie francúzskych toponým do ruštiny

Ako sme uviedli v kapitole 2., transkripčia sa môže uskutočňovať niekoľkými spôsobmi, a to fonetickým, historickým a morfológickým. Čo sa týka francúzskych toponým,

²⁸ Rozdelenie porov. v ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky-nauky o vlastných jménech zeměpisných*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963, 219 s.

na základe našej analýzy zisťujeme, že najčastejším typom prepisu je fonetická transkripcia, ktorá sa snaží zachovať zvukový obraz slov. Tento zvukový obraz následne prepisuje pomocou foném druhého jazyka, usilujúc sa čo najviac priblížiť nové slovo pôvodnému.

Francúzština má okrem špecifických fonetických prvkov aj ďalšie osobité znaky, ktoré je nutné v transkripcii zohľadniť.

3.2.1 Apostrof

Apostrof je interpunkčné znamienko, ktoré vo francúzštine znázorňuje elíziu koncových vokálov a, e (i v slove si, ak nasleduje zámeno il). Elízia vokálov nastáva, ak za nimi nasleduje ďalšie slovo začínajúce na samohlásku alebo „h muet“, napr.:

la + apostrophe → l'apostrophe

V prípade, že sa vo francúzskom názve nachádza apostrof, do transkribovaného slova bude jednoducho prenesený, napr.:²⁹

d'Artagnan → д'Артаньян

3.2.2 Člen

Člen môže byť vo francúzštine určitý - le (sg, m), la (sg, f), les (pl); neurčitý - un (sg, m), une (sg, f), des (pl); delivý, označujúci určité množstvo pri látkových a abstraktných substantívach - du/de l' (sg, m), de la/de l' (sg, f), des (pl).

Pri transkripcii platí, že sa člen zachováva, iba ak je neoddeliteľnou súčasťou názvu, čo znamená, že samotné pomenovanie nemôže byť bez člena použité, napr.:

Les Chambon-Feugerolles → Ле-Шамбон-Фёжероль

V názvoch miest sa člen vo francúzštine nepoužíva, výnimku tvoria len vyššie spomenuté nazvania, napr.:

Caen → Кан

Le Mans → Ле-Ман

Špecifická je transkripcia člena stojaceho pri názvoch riek. Vo francúzštine je povinné používať vlastné meno rieky spolu s členom. Do ruštiny sa však člen neprepisuje, napr.:³⁰

La Loire → Луара

L'Adour → Адур

²⁹ Porov. SUPERANSKAJA, A. V. *Čto takoje toponimika?*. 2. vyd. Moskva: Nauka, 1985, 176 s., str.169

³⁰ Pravidlá transkripcie člena porov. v GILJAREVSKIJ, R. S. - STAROSTIN, B. A. *Inostrannyje imena i nazvaniya v russkom tekste: Spravočnik*. 3. vyd. Moskva: Vysšaja škola, 1985, 304 s., str. 44

3.2.3 Majuskuly a minuskuly v názvoch

Čo sa týka písania začiatkových písmen vlastných podstatných mien, transkripčia väčšinou zachováva pravidlá ruskej ortografie, čo znamená, že všetky časti geografického nazvania, okrem členov a predložiek, sa budú písať s veľkým začiatkovým písmenom.³¹ Členy a predložky budeme písať s veľkým začiatkovým písmenom jedine, ak budú stáť na začiatku zemepisného názvu, napr.:

Pays-de-la-Loire → Пеи-де-ла-Луар

L'Isle-sur-la-Sorgue → Л'Иль-сюр-ла-Сорг

3.2.4 Zložené pomenovania

Pri analýze vybraných francúzskych toponým uvidíme, že pomenovania nie sú len jednoslovné, ale tak ako v každom jazyku, tiež viacslovné, zložené z dvoch a viacerých slov. Pri prepise viacslovných geografických názvov do ruštiny je potrebné postaviť medzi jednotlivé slová spojovník, aj v prípade, že sa v pôvodnom názve nenachádza. Spojovníkom oddeľujeme tiež predložky, spojky, častice a členy stojace vnútri názvu, napr.:³²

Le Chesnay → Ле-Шене

Nord-Pas-de-Calais → Нор-Па-де-Кале

Toto pravidlo sa však nevzťahuje na transkripciu morfológickú, napr.:

Haute-Normandie → Верхняя Нормандия

3.2.5 Rod, skloňovanie a číslo transkribovaných toponým

Všetky francúzske mená a názvy získavajú po prepise do ruštiny gramatický rod. Geografické názvy v transkribovanej forme nadobúdajú charakteristické rodové príznaky a zodpovedajúci gramatický rod.

U francúzskych podstatných mien rozlišujeme rod, číslo a určenosť vyjadrovanú členmi (určitý/neurčitý/delivý). V ruštine môžu podstatné mená vyjadrovať kategóriu rodu, čísla, pádu a životnosti/neživotnosti.

Podstatné mená sú vo francúzštine len rodu mužského (le masculin) alebo ženského (le féminin), keďže stredný rod v jazyku zanikol, napr.:

la Seine

³¹ Porov. SUPERANSKAJA, A. V. *Čto takoje toponimika?*. 2. vyd. Moskva: Nauka, 1985, 176 s., str.167

³² Porov. SUPERANSKAJA, A. V. *Čto takoje toponimika?*. 2. vyd. Moskva: Nauka, 1985, 176 s., str.167

le Rhône

Ruština, na rozdiel od francúzštiny, rozlišuje tri rody podstatných mien, a to mužský (мужской), ženský (женский) a stredný (средний). Slová členíme do rodov na základe ich zakončenia v nominatíve singuláru a podľa toho ich tiež zaraďujeme k jednotlivým typom skloňovania.

Rod	Zakončenie v 1. páde sg	Skloňovanie
mužský	tvrdé párové spoluhlásky -й -ж, -ш, -ч, -щ, -ц -ь -а, -я	1. skloňovanie 1. skloňovanie 1. skloňovanie 1. skloňovanie 2. skloňovanie
ženský	-а, -я -ь -жь, -шь, -чь, -щь	2. skloňovanie 3. skloňovanie 3. skloňovanie
stredný	-о, -е	1. skloňovanie

Tabuľka 13: Gramatické rody v ruštine

Transkribované toponymá môžeme zaradiť k určitému gramatickému rodu aj na základe objektu, ktorý pomenávajú, napr. **регион** Нор-Па-де-Кале - mužský rod.

Pri skloňovaní si ruština zachovala 7 pádov (avšak funkciu 5. pádu plní 1. pád, preto sa v prehľadoch skloňovania neuvádza).

	Ruský názov	Latinský názov	Pádová otázka
1. pád	Именительный падеж	Nominatív	кто/что
2. pád	Родительный падеж	Genitív	кого/чего
3. pád	Дательный падеж	Datív	кому/чему
4. pád	Винительный падеж	Akuzatív	кого/что
6. pád	Предложный падеж	Lokál	ком/чем
7. pád	Творительный падеж	Inštrumentál	кем/чем

Tabuľka 14: Názvy pádov a pádové otázky v ruštine³³

Cudzojazyčné geografické názvy sa v ruštine skloňujú ako podstatné mená. Transkribované viacslabičné pomenovania zakončené v nominatíve singuláru na neprízvučné -а, -я, -ия skloňujeme najčastejšie podľa 1. skloňovania, nehľadiac na to, k akému rodu sa

³³ LINGEA s.r.o. *Грамматика súčasnej ruštiny*. 1. vyd. Bratislava: Lingea s.r.o, 2012, 186 s. ISBN 978-80-8145-001-3.

priradujú. Ak sú názvy jednoslabičné, alebo zakončené na inú samohlásku, neskloňujeme ich (-e, -и, -o, -y). Toponymá mužského rodu končiace na tvrdú spoluhlásku alebo -й skloňujeme podľa 2. skloňovania, ale názvy ženského rodu neskloňujeme. Názvy ženského rodu zakončené na mäkký znak -ь skloňujeme podľa 3. skloňovania.

Ak rod zemepisného názvu nie je zhodný s rodom objektu, ktorý pomenúva, zemepisný názov sa neskloňuje:

в регионе Нор-Па-де-Кале

V prípade viacslovného pomenovania skloňujeme zvyčajne všetky časti názvu:³⁴

в Шалоне-ан-Шампани

Číslo podstatných mien môže byť vo francúzštine aj ruštine jednotné (le singulier, единственное число), alebo množné (le pluriel, множественное число). Francúzske množné číslo tvoríme spravidla pripojením koncovky -s, príp. -x, k tvaru jednotného čísla. Vo francúzštine existujú tiež podstatné mená, ktoré majú len tvar jednotného čísla, alebo naopak, len tvar množného čísla, napr.:

un document - des documents

Les Alpes, Les Ardennes, Les Pyrenées

Podobne ako vo francúzštine, aj v ruskom jazyku sa vyskytujú slová, ktoré majú len jednotné alebo len množné číslo (малина - len sg., фрукты - len pl.). Pôvodné dvojité číslo, tzv. duál, ktoré existovalo v cirkevnej slovančine, v ruštine zaniklo. Množné číslo v ruštine zvyčajne tvoríme pripojením rôznych prípon, napr.:

книга - книги

окно - окна

3.2.6 Prízvuk

Spoločným znakom francúzštiny a ruštiny je dynamický prízvuk. Rozdielom je však jeho umiestnenie. Zatiaľ čo vo francúzštine je prízvuk pevný, v ruštine je prízvuk voľný a dokonca pohyblivý, čo znamená, že jeho pozícia v konkrétnom slove sa môže meniť.

Pri transkribovaní vlastných podstatných mien z iných jazykov do ruštiny umiestňujeme prízvuk na tú slabiku, na ktorej stál v originálnom slove.³⁵ V prepise mien

³⁴ Informácie o skloňovaní transkribovaných názvov z GILJAREVSKIJ, R. S. - STAROSTIN, B. A. *Inostrannyje imena i nazvaniya v russkom tekste: Spravočnik*. 3. vyd. Moskva: Vysšaja škola, 1985, 304 s., str. 44-48

³⁵ Porov. GILJAREVSKIJ, R. S. - STAROSTIN, B. A. *Inostrannyje imena i nazvaniya v russkom tekste: Spravočnik*. 3. vyd. Moskva: Vysšaja škola, 1985, 304 s., str. 48-50

a názvov z francúzskeho jazyka bude prízvuk zachovávaný na poslednej slabike rytmickej skupiny, napr.:

Limoges → Лимож

Bordeaux → Бордо

3.2.7 Transkripcia hlások z francúzštiny do ruštiny

Pri fonetickom prepise francúzskych názvov, ktorý sa používa najčastejšie, je nutné si uvedomiť, že francúzske zvuky nie sú väčšinou vyjadrené jedným grafickým znakom, napr. zvuk [u] môže byť napísaný ako ou, où, oû, aou, aoû.

Charakteristickým znakom transkripcie francúzskych vlastných mien do ruštiny je takisto zachovávanie zvukových väzieb medzi slovami, tzv. liaisons, ktoré vznikajú pri výslovnosti. Na základe tohto pravidla sa budú do ruštiny prepisovať aj hlásky, ktoré sa v rovnakom postavení, no nezasiahnuté zvukovou väzbou neprepisujú.

Na nasledujúcich stranách zobrazujeme pravidlá, podľa ktorých postupujeme pri fonetickej transkripcii:³⁶

Francúzske písmeno **A a** sa prepisuje ako **a** v prípade, ak nie je obklopené inými samohláskami. Toto pravidlo je záväzné, ak sa **a** nachádza na začiatku slova nasledované spoluhláskou, alebo je jeho pozícia uprostred slova v skupine spoluhlások:

Adour → Адур

Bretagne → Бретань

Ak sa však **a** nachádza v skupine iných samohlások, je nutné si uvedomiť, aký zvuk vo francúzštine táto skupina samohlások vytvára a pri prepise využiť nasledujúce pravidlá:

Spojenie samohlások **ai**, **ay** nachádzajúce sa na začiatku slova transkribujeme ako э, no v postavení uprostred a na konci slova po spoluhláske sa skupina samohlások prepisuje ako e:

Aymé → Эмe

Pays-de-la-Loire → Пей-де-ла-Луар

Existujú tiež prípady, kedy spojenie **ay** môžeme prepisovať pomocou **ай**, **ей**, **еи**, v závislosti od rôznej výslovnosti slov:

Bayonne → Байон

³⁶ Zdroj pravidiel: *Практическая транскрипция фамильно-именных групп*. 2. vyd., dop. Moskva: Nauka, 2006, 526 s. ISBN 50-203-3718-8., str. 419-430

Špecifické sú spojenia hlások **aim, ain, am, an**, ktoré vo francúzštine označujú nosový zvuk. Vo výslovnosti sa hlásky **m** ani **n** neprejavia. V ruštine takýto zvuk neexistuje a transkripcia sa zjednodušuje na nasledujúce pravidlá:

aim → еи (эи), ем (эм);

ain → еи (эи)

am → ан, ам: Champagne → Шампань

an → ан: Franche-Comté → Франш-Комтэ

Pri spojení písmen **au** vzniká francúzsky zvuk [o] **zatvorené**, ktorého ekvivalentom v ruštine je podobný zvuk, a tým môžeme vysvetliť prečo sa toto spojenie písmen transkribuje pomocou ruského **о**:

Auvergne → Овернь

Ďalším písmenom, ktorým možno prepísať francúzske **a** do ruského jazyka, je **я**. Takáto situácia nastáva, ak sa **a** nachádza po spojení spoluhlások **gn**:

Cognac → Коньяк

Francúzske **B b** transliterujeme vždy prostredníctvom **б**:

Bordeaux → Бордо

C c môže byť do ruštiny prepísané niekoľkými spôsobmi.

Transkripcia pomocou **k** nastáva v slovách, v ktorých **c** stojí pred spoluhláskami (okrem spojenia **ch**), samohláskami **a, o, u**, alebo na konci slova:

Clermont-Ferrand → Клермон-Ферран

Caen → Кан

Languedoc-Roussillon → Лангедок-Руссильон

Pred samohláskami **e, i, y** sa vznikajúci zvuk mení na [s] a písmeno **c** sa bude prepisovať ruským **с**:

Île-de-France → Иль-де-Франс (záverečné **e** sa nevyslovuje, preto ho netranskribujeme)

Ak je písmeno **c** doplnené diakritickým znamienkom, tzv. cedille (ç) prepisuje sa rovnako, ako v predchádzajúcom pravidle, teda prostredníctvom ruského **с**:

Besançon → Безансон

Spojenie písmen **ch** budeme prepisovať v postavení pred samohláskami pomocou písmena **ш** a v pozícii pred spoluhláskami ako **k**:

Châlons-en-Champagne → Шалон-ан-Шампань

Ak sa toto spojenie písmen nachádza na konci slova a nenasleduje po ňom žiadna hláska, jeho transkripcia bude závisieť od výslovnosti (tieto slová ale zvyčajne nie sú francúzskeho pôvodu):

Auch → Ош

Bloch → Блок

Písmeno **D d** do ruštiny transliterujeme ako д, ak stojí na začiatku slova alebo v jeho strede, a teda ak sa vyslovuje:

Dordogne → Дордонь

Na konci francúzskych slov hláska **d** obvyčajne nie je vyslovovaná, a teda ju do ruštiny netranskribujeme:

Clermont-Ferrand → Клермон-Ферран

Pri francúzskom písmene **E e** existuje viacero možností na jeho transkripciu do ruštiny. Je to spôsobené rozdielnosťou zvukov, ktoré vznikajú pri výslovnosti **e** nachádzajúceho sa v slove medzi samohláskami, príp. spoluhláskami.

Na začiatku slova, alebo po samohláske (okrem spojenia **ie**) sa písmeno **e** prepisuje ako э:

Évry → Эври

V pozíciách po spoluhláskach alebo v spojení so samohláskou **i**, využívame na prepis ruské písmeno **e**, aj napriek tomu, že francúzska výslovnosť bude mierne odlišná. Grafický znak **e** môže totiž vo francúzštine vyjadrovať niekoľko zvukov: **[e]** **zatvorené** a **[ɛ]** **otvorené**, ktoré v ruštine korešpondujú zvuku **[e]**, ale tiež **[œ]** **otvorené** a tzv. **[ə]** **muet** podobné ruskému zvuku **[o]**, no pri prepise využijeme opäť ruské písmeno **e**:

Rennes → Рен (Ренн)

Montpellier → Монпелье

Bretagne → Бретань

Vo francúzštine je veľmi častá pozícia písmena **e** na konci slova. Pokiaľ nad ním nestojí diakritické znamienko, ktoré podmieňuje jeho výslovnosť, v transkripcii do ruštiny sa vynecháva. Takisto sa **e** vynecháva, ak stojí v zložených názvoch na konci prvého slova (okrem situácii, v ktorých za písmenom **e** nasledujú spojenia hlások **rieu, lieu, rier, lier**):

Île-de-France → Иль-де-Франс

Franche-Comté → Франш-Конте

Rochefort → Рошфор

Spojenie samohlások **eau** sa vo všetkých pozíciách (na začiatku, uprostred, či na konci slova) transkribuje prostredníctvom ruského písmena **о**:

Bordeaux → Бордо

Pri spojení samohlások **ei**, **ey** sa prepis do ruštiny uskutočňuje prostredníctvom **e** alebo spojenia hlások **ей**, podľa výslovnosti vo francúzskom jazyku:

Créteil → Кретей

Aveyron → Аверон

Spojenia hlások **em**, **en** môžu byť v závislosti od francúzskej výslovnosti transkribované podľa nasledujúcich pravidiel:

em → an, am, en (ЭН), em (ЭМ)

en → an, en (ЭН)

Pri takejto väzbe hlások vzniká vo francúzštine nosový zvuk, ktorému však v ruskom jazyku žiadny zvuk nezodpovedá. **М** a **н**, ktoré sa v tomto prípade nevyslovujú, budú napriek tomu do ruštiny transkribované:

Caen → Кан

Amiens → Амьен

Kombinácia písmen **eu** sa na začiatku slova, alebo po samohláskach prepisuje ako **э** a po spoluhláskach ako **ë**:

Bayeux → Байë

Saint-Eugène → Сент-Эжен

Písmeno **F f** vo všetkých prípadoch transliterujeme ruským písmenom **ф**, pretože vyjadruje vždy rovnaký zvuk:

Franche-Comté → Франш-Конте

Francúzske písmeno **G g** môže v spojení s inými hláskami vyjadrovať tri rôzne zvuky. V pozícií pred spoluhláskami (okrem **n**) a samohláskami **a**, **o**, **u** prepisujeme **g** prostredníctvom **г** vyjadrujúcim totožný zvuk:

Garonne → Гаронна

Pred samohláskami **e**, **i**, **y** vyjadruje písmeno **g** zvuk [ʒ], a teda ho prepisujeme ako **ж**:

Limoges → Лимож

Pri kombinácii písmen **gn** vzniká ďalší zvuk [ɲ] prepisovaný do ruského jazyka prostredníctvom **нь**. Zároveň sa zmäkčujú aj nasledujúce po spojení samohlásky **a**, **ou** → **я**, **ю**:

Bretagne → Бретáнь

Cognac → Коньяк

Ak **g** stojí na konci slova, vo francúzštine sa nevyslovuje, a teda nie je prepisované do ruštiny:

Cherbourg-Octeville → Шербур-Октевиль

Hláska **H h** vo francúzštine nevyjadruje žiadny zvuk a väčšinou sa do ruštiny netranskribuje. Môže však ovplyvniť hlásky, za ktorými v slove stojí, a to nasledujúcim spôsobom:

ch → ш, к

lh → й, л

ph → ф

Haguenau → Агно, Агено

Champagne → Шампань

Saint-Raphaël → Сен-Рафаэль

I i transkribujeme prostredníctvom **и**, ak sa nenachádza v kombinácii s inými samohláskami:

Limoges → Лимож

Ak sa **i** vyskytuje v kombinácii s druhými samohláskami, transkripčia do ruštiny sa podriaďuje pravidlám uvedeným v tabuľke:

Neslabikotvorné i	Slabikotvorné i , pri styku 2 spoluhlások alebo 2 spoluhlások + r, l
ia → бя	→ иа
ie → ее	→ ие, й
ieu → ёё	→ иё
io → бо	→ ио
iou → бю	→ иу
ian → бян	→ иан
ien → бен	→ иен
ion → бон	→ ион

Tabuľka 15: Písmeno i v kombinácii s druhými samohláskami

Montbéliard → Монбельяр

Biarritz → Биарриц

Poitiers → Пуатье

Bourgoin-Jallieu → Бургуин-Жалльё

Niort → Ньор

Briançon → Бриансон

Amiens → Амьен

Avion → Авьон

Spojenie **il(le)** nachádzajúce sa v slove po samohláske prepisujeme ako **й** a kombináciu **ill** po spoluhláske ako **ий**:

Rambouillet → Рамбуйе

Aurillac → Орийак

Výnimku tvoria názvy pozostávajúce z častí **ville** a **mille**:

Cherbourg-Octeville → Шербур-Октевиль

Albertville → Альбервиль

Špecifická je tiež kombinácia **im, in** vytvárajúca vo francúzštine v niektorých situáciách nosový zvuk [ã]. Pri transkripcii potom využívame nasledujúce pravidlo:

im → ен (эн), ем (эм)

in → ен (эн)

Hénin-Beaumont → Энен-Бомон

Quimper → Кемпёр

J j sa vo všetkých pozíciách v slove transkribuje prostredníctvom **ж**:

Dijon → Дижон

Grafému **K k** transliterujeme ruským písmenom **к**. Ak sa však nachádza na konci názvu, v transkripcii sa vynecháva:

Dunkerque → Дюнкёрк

Berck → Берк

L l stojace na začiatku alebo v strede názvu pred samohláskou bude transliterované ako **л**, keďže označuje rovnaký zvuk:

Limousin → Лимузэн

V pozícií pred spoluhláskou alebo na konci slova bude **l** zmäkčené a prepisované prostredníctvom **ль**:

Albertville → Альбервиль

Villiers-le-Bel → Вилье-ле-Бель

Keď sa písmeno **l** nachádza uprostred slova pred spoluhláskami **d, n**, vo francúzštine sa nevyslovuje, a teda nie je do ruštiny prepisované. Rovnaké pravidlo sa vzťahuje na **l** stojace v kombináciách **-auld, -ault, -ould**:

Aulnay-sous-Bois → Оне-су-Буа

Châtellerault → Шательро

Spôsoby transkripcie kombinácie písmen **il(le)**, **ill** sme uviedli vyššie, v sekcii venovanej písmenu **i** (spojenie **il(le)** nachádzajúce sa v slove po samohláske prepisujeme ako **й** a kombináciu **ill** po spoluhláske ako **ий**, výnimkou sú názvy pozostávajúce z častí **ville** → **виль** a **mille** → **міль**).

Spojenie hlások **lh** transkribujeme po samohláske **i** prostredníctvom **й**, avšak po samohláskach **a, o** a kombinácii **au, ou** prostredníctvom **л**:

Graulhet → Гроле

Milhau → Мийо

Písmeno **M m** transliterujeme do ruského jazyka ako **м**:

Montpellier → Монпелье

Ak sa však **m** nachádza v kombinácii so samohláskami a označuje nosový zvuk týchto samohlások, transkribujeme ho nasledovným spôsobom:

am → ан, ам: Amfreville → Анфревиль, Champagne → Шампань*

aim, eim, im → ен (эн), ем (эм): Quimper → Кемпёр

em → ан, ен (эн), ам, ем (эм): Tremblay-en-France → Трамбле-ан-Франс

om → он, ом: Franche-Comté → Франш-Конте, Vendôme → Вандом

oim → уэн, уэм

um → ён (эн), ём (эм)

(***M** sa prepisuje ako **м**, iba ak po kombinácii, ktorá vyjadruje nosový zvuk nasledujú vyslovujúce sa hlásky **b, p**. V ostatných prípadoch sa **m** väčšinou transkribuje prostredníctvom **н**.)

Francúzske písmeno **N n** sa vo väčšine pozícií (na začiatku, v strede, na konci slova) transliteruje ruským písmenom **н**:

Nord-Pas-de-Calais → **Нор-Па-де-Калé**

Rennes → **Рен** (Ренн)

V spojení so samohláskami môže **n** označovať nosovú výslovnosť a transkripčia bude potom využívať nasledujúce pravidlá:

an → ан: Montauba**n** → Монтоба**н**

ain, ein, in → ен (эн): **Saint-Étienne** → Сент-Этье**н**

aon → ан, аон: **Laon** → Ла**н**

en → ан, ен (эн): Châlons-**en**-Champagne → Шалон-**ан**-Шампань

on → он: **Montpellier** → Монпелье**́**

oin → уэн: Tourco**ing** → Турку**́н**

un → ён (эн): **Autun** → Отё**н**

Kombináciu hlások **en** transkribujeme prostredníctvom **ен** vo väčšine mien a názvov zakončených na **-en, -enc, -ens, -enx** alebo začínajúcich na **Pen-**:

Agen → Аже**́н**

Amiens → Амье**́н**

Penmarch → Пенмарк

Ako bolo vysvetlené v časti venovanej písmenu **g**, spojením hlások **gn** vzniká zvuk [ɲ] prepisovaný do ruštiny pomocou **нь** (za ním stojace a, ou → я, ю):

Bretagne → Бретань**́**

Cognac → Коньяк

Francúzske **O o** nestojace v kombinácii s inými písmenami transliterujeme ruským písmenom **о**:

Orléans → Орлеа**́н**

Limoges → Лимож**́**

Kombinácia písmen **oe (œ), oeu (œu)** stojaca na začiatku slova alebo po samohláske sa bude prepisovať ako э. Ak sa však nachádza uprostred slova po spoluhláske, transkribovať sa bude pomocou ё:

Marcq-en-Barœul → Марк-ан-Барё**́ль**

Spojenie **oë** sa môže v závislosti od výslovnosti transkribovať ako **ya, yэ** alebo **оэ**:

Woëvre → Вуавр

Plancœt → Планкуэ**́т**

Citroën → Ситроэн

Kombináciou písmen **oi**, **oy** vzniká vo francúzštine zvuk [wa], ktorý budeme do ruštiny prepisovať ako **ya**, príp. **yai**:

Poitiers → Пуатье

Pays-de-la-Loire → Пеи-де-ла-Луяр

Troyes → Труа

Royan → Руайан

Spojenie písmen **ou** stojace pred samohláskou alebo spoluhláskou, budeme do ruštiny vždy transkribovať prostredníctvom **y**, aj napriek tomu, že vo francúzštine sa vytvorené fonémy líšia:

Limousin → Лимузэн

Rouen → Руан

Kombinácia **oim**, **oîn** bude transkribovaná ako **yэм**, **yэн**. Vysvetlenie tohto javu bolo uvedené v sekciách venovaných grafémam **m**, **n**.

Francúzske **P p** transliterujeme ruským písmenom **п**, ak stojí na začiatku alebo v strede slova, príp. na konci, avšak musia za ním nasledovať hlásky, ktoré podmieňujú jeho výslovnosť [p] (napr. kombinácia **pp**, **pe**):

Poitiers → Пуатье

Montpellier → Монпелье

Étapes → Этапль

Dieppe → Дьепп

Ak stojí **p** (alebo spojenie **pt**, **ps**) na konci francúzskych slov, nevyslovuje sa, a teda do ruského jazyka nie je transkribované. Výnimku tvoria jednoslabičné názvy:

Fécamp → Фекан

Champs-sur-Marne → Шан-сюр-Марн

Gap → Гап

Apt → Апт

Kombinácia grafém **ph** sa bude vždy transkribovať prostredníctvom **ф**:

Saint-Raphaël → Сен-Рафаэль

Francúzske písmeno **Q q** sa bude do ruštiny prepisovať na základe výslovnosti ako **к**:

Saint-Quentin → Сен-Кантэн

Manosque → Маноск

Quimper → Кемпéр

R r vo všetkých prípadoch transkribujeme ruským písmenom **р**. Jedinou výnimkou je pozícia **r** v kombináciách **-cher, -ger, -ier** na konci viacslabičných slov. V takýchto situáciách sa vo francúzštine **r** nevyslovuje, a teda do ruštiny nebude prepisované:

Rennes → Рен (Ренн)

Orléans → Орлеáн

Nord-Pas-de-Calais → Нор-Па-де-Калé

Angers → Анжé

Montpellier → Монпельé

Poitiers → Пуатьé

S s transliterujeme ako ruské **с**, ak stojí na začiatku slova alebo v zložených názvoch na začiatku druhého slova, a taktiež pred spoluhláskami:

Seine → Сéна

Grasse → Грас

Brest → Брэст

Medzi dvomi samohláskami, alebo v postavení po **l**, a zároveň pred samohláskou budeme francúzske písmeno **s** transkribovať prostredníctvom **з**:

Limousin → Лимузэ́н

Besançon → Безансо́н

Ak je **s** postavené na konci slova, v transkripcii do ruštiny ho vynechávame, pretože sa vo francúzštine v takýchto prípadoch zväčša nevyslovuje. Výnimkou sú niektoré názvy zakončené na **-ès, -is, -us** (v závislosti od výslovnosti), a tiež postavenie **s** po spoluhláskach **l, n** (takisto ich transkripcia závisí od výslovnosti):

Nord-Pas-de-Calais → Нор-Па-де-Калé

Orléans → Орлеáн

Lens → Ланс

Vallauris → Валлорíс

Fréjus → Фрежюс

V pozícii pred spoluhláskami **l, m, n** uprostred slova je **s** vo výslovnosti často krát vynechávané a do ruštiny sa v takýchto prípadoch neprepisuje:

Le Chesnay → Ле-Шене

L'Isle-sur-la-Sorgue → Л'Иль-сюр-ла-Сорг

Kombinácia písmen **sc** stojaca pred samohláskami **e, i, y** vytvára zvuk [s] transkribovaný do ruštiny ako **c**. Pri rovnakej kombinácii hlások **sc** ale v postavení pred samohláskami **a, o, u** vzniká zvuk [sk], ktorý budeme prepisovať prostredníctvom **ck**:

Sceaux → **Co**

Le Bouscat → **Ле-Буска**

Tarascon → **Тараскóн**

Písmeno **T t** stojace na začiatku slova alebo uprostred pred spoluhláskami a samohláskami (okrem **i**) sa bude transliterovať ruským **т**:

Tremblay-en-France → **Трамбле-ан-Франс**

Nantes → **Нант**

V kombinácii **tia, tie, tio, tiu**, ak jej nepredchádzajú spoluhlásky **s, x**, prepisujeme **t** prostredníctvom **c**. Výnimku tvoria zakončenia slov **-tien, -tier, tière, -tiers**:

Bastia → **Бастия**

Poitiers → **Пуатьé**

Saint-Sébastien-sur-Loire → **Сен-Себастьян-сюр-Луар**

T nachádzajúce sa na konci slova sa vo francúzštine väčšinou nevyslovuje. V transkripcii do ruštiny sa bude v takýchto prípadoch vynechávať. Avšak existujú spojenia **pt, st**, ktoré transliterujeme **пт,ст**, ak stoja na konci jednoslabičného slova, kde je ich výslovnosť povinná:

Le Cannet → **Ле-Канне**

Charenton-le-Pont → **Шарантон-ле-Пон**

Apt → **Апт**

Brest → **Брéст**

Kombináciu hlások **th** prepisujeme vždy pomocou ruského písmena **т**:

Château-Thierry → **Шатó-Тьеррí**

Grande-Synthe → **Гранд-Сент**

Francúzske písmeno **U u** sa vo väčšine prípadov prepisuje prostredníctvom ruského písmena **ю**, pričom ak stojí na začiatku geografického názvu, môže sa prepisovať aj ako **и** (ak za ním nenasleduje francúzska samohláska **i**):

Uzès → **Юзéс/Изес**

Les Ulis → **Лез-Юлис**

Béthune → **Бетюн**

Kombinácia písmen **gu** bude transkribovaná prostredníctvom **г** pred samohláskami a prostredníctvom **гю** pred spoluhláskami, a tiež na konci názvov:

Draguignan → Драгиньян

Dangu → Дангю

Saint-Augustin → Сент-Огюстен

Kombinácia **guy** môže byť transkribovaná ako **ги** alebo ako **гви**, v závislosti od francúzskej výslovnosti:

Guy → **Ги**

Guyane Française → Французская **Гвиана**

Guyancourt → **Гвианкюр** (1967 **Гюйянкюр**)

V spojení hlások **qu** hláska **u** pri transkripcii vypadáva, pretože sa v takýchto prípadoch nevyslovuje. Kombináciou **qu** vzniká zvuk [**k**]:

Saint-**Q**uentin → Сен-**К**антён

Dunker**q**ue → Дюнкёрк

V kombináciách **um**, **un** označujúcich nosovú výslovnosť transkribujeme **u** nasledovne:

um → ён (эн), ём (эм)

un → ён (эн): Aut**un** → Отён, Mel**un** → Мелён

U v spojení s druhými samohláskami bude transkribované podľa pravidiel, ktoré sme uviedli pri každej konkrétnej samohláske:

au, **eau** → **о**: Au**u**vergne → Овёрнь,

Bor**deau**x → Бордó

eu, **œu** (oe) → э, ё: Saint-**E**ugène → Сент-Эжен,

É**u**reux → Эврё,

Marsq-en-Ba**œu**l → Марк-ан-Барёль

ou → у: Limou**o**usin → Лимузён

Písmeno **V v** transliterujeme vo všetkých pozíciách ruským písmenom **в**:

Vichy → Вишй

Provence → Прованс

La Courneuve → Ла-Курнёв

W w bude do ruštiny vždy prepisované prostredníctvom **в**:

Wattrelos → Ваттрелó

Longwy → Лонгв́и

Francúzske písmeno **X x** stojace na začiatku slova budeme prepisovať v súlade s výslovnosťou ako **кс, с** alebo **гз (кз)**

Saint-François-Xavier → Сен-Франсуа-**Ксавье**

Xertigny → Сертиньи

Xaronval → Гзаронваль

Ak sa **x** nachádza uprostred slova, najčastejšie sa prepisuje prostredníctvom **кс**, alebo **к** v prípade, že za ním nasledujú spoluhlásky **s, с**. Ak sa nachádza medzi samohláskami, transkribujeme ho ako **с**. V niektorých prípadoch ale môže úplne vypadnúť:

Aix-en-Provence → Экс-ан-Прованс

Auxerre → Осёр

Exmes → Эм

Na konci francúzskych vlastných mien sa **x** väčšinou nevyslovuje a v transkripcii teda nebude figurovať:

Croix → Круа́

Bordeaux → Бордо́

Fontenay-aux-Roses → Фонтенé-о-Роз

ale: Daخ → Дакс

Kombináciu **ex** na začiatku slova v pozícii pred samohláskou prepisujeme ako **эгз (экз)**, pred spoluhláskami **s, с** ako **эк** a pred inými spoluhláskami prostredníctvom **экс**:

Exilles → Эгзиль

Saint-Exupéry → Сент-Экзюпери (vlastné meno osoby)

Exsideuil → Эксидей

Y y v postavení na začiatku slova pred spoluhláskou a v strede alebo na konci slova po spoluhláske bude transkribované prostredníctvom **и**:

Yves → Ив

Dammari-les-Lys → Даммари-ле-Ли

Nancy → Нанси́

Ak sa **y** nachádza na začiatku slova pred samohláskou, a taktiež uprostred alebo na konci slova po samohláske, bude sa prepisovať prostredníctvom ruského písmena **й**:

Yerres → Йер

Nyères → Йер

Bayeux → Байё

La Seyne-sur-Mer → Ла-Сейн-сюр-Мер

Pri kombinácii samohlásky **y** s inými samohláskami, využíva transkripcia nasledujúce pravidlá, ktoré boli podrobnejšie vysvetlené v sekciách venovaných konkrétnym hláskam:

ay → э, ай, е, еи, ей: Bruay-la-Buissière → Брюэ-ла-Бюисьер, Annonay → Анноне́

ey → э, е, ей: Meyzous → Мейзю

oy → ya: Brunoy → Брюнуа

Písmeno **Z z** spravidla transliterujeme ruskou grafémou **з**. V niektorých prípadoch sa **z** na konci slova nevyslovuje, a vtedy nebude ani transkribované do ruštiny:

Vierzon → Вьерзон

Béziers → Безье́

Saint-Jean-de-Luz → Сен-Жан-де-Люз

Rodez → Родэз

Odomez → Одоме

Kombinácia **tz** na konci slova sa väčšinou prepisuje prostredníctvom **с**, ale môže byť tiež vynechaná, v závislosti od výslovnosti:

Saint-Genès-du-Retz → Сен-Жене-дю-Рес

Jametz → Жамес

Beaumetz → Боме

4. ANALÝZA TRANSKRIPCIE FRANCÚZSKYCH TOPONÝM DO RUŠTINY

4.1 Výber toponým

Na analýzu transkripcie francúzskych toponým do ruštiny sme vybrali 61 geografických názvov, z toho 22 choroným, 22 ojkonom, 11 hydroným a 6 oroným. Výber zahŕňa najznámejšie zemepisné názvy Francúzska - pomenovania regiónov a ich hlavných miest, najdlhšie rieky a najvyššie pohoria.

V analýze sú obsiahnuté len toponymá európskej časti Francúzska (vrátane Korziky), čiže tzv. Metropolitného Francúzska, keďže francúzske zámorské oblasti sú zväčša ovplyvnené miestnou kultúrou a jazykom. Geografické názvy z týchto oblastí môžu podliehať zvláštnym pravidlám ortografie a výslovnosti a v našom rozbere by sa javili skôr ako výnimky.

Toponymá rozdeľujeme na základe použitého typu transkripcie do troch skupín, pričom každá skupina je rozčlenená na choronymá, ojkonymá, hydronymá a oronymá zoradené abecedne.

4.2 Použité typy transkripcie

Pri prepise vybraných francúzskych toponým do ruštiny využívame všetky tri popisované typy transkripcie - fonetickú, historickú a morfológickú. V závere uvádzame ešte transkripciu „zmiešanú“, pri ktorej sa používa kombinácia dvoch, alebo dokonca všetkých troch spomínaných typov prepisu, pretože nazvanie v tomto prípade môže pozostávať z viacerých slov, na ktoré sa vzťahujú rôzne pravidlá.

Každé francúzske zemepisné názvy analyzujeme na základe využitých pravidiel, uvádzame ich fonetický prepis podľa IPA³⁷ a následne prepis do ruského jazyka. Všimame si tiež zmeny gramatického rodu a čísla v súvislosti s rôznymi typmi transkripcie.

4.2.1 Fonetická transkripcia

V kapitole venovanej fonetickej transkripcii sa opierame o informácie z časti 3.2. Pravidlá transkripcie francúzskych toponým do ruštiny. Využívame najmä poznatky

³⁷ Vid'. 1.1.2 Špecifické rysy francúzskej fonetiky

o transkripcii hlások z francúzštiny do ruštiny, uvedené v podkapitole 3.2.7. Stručne môžeme pravidlá zhrnúť v nasledujúcich tabuľkách.

Samohlásky

a → а, я	i → и	o → о
ae → а	ia → ья, иа	œ, œu → э, ё
ai → э, е	ie → ье, ие	oë → уа, уэ, оэ
au → о	ieu → ье, иё	oi, ou → уа
ay → э, е, ай, ей, еи	io (iau, ieau) → ьо, ио	oim, oin → уэм, уэн
	iou → ью, иу	ou → у
e → э, е, X	il(le) → й, ий	
eau → о	im → ен (эн), ем (эм)	u → ю, и, X
ei → э, е	in → ен (эн)	um → ён (эн), ём (эм)
em → ан, ам, ен (эн), ем (эм)		un → ен, (эн)
en → ан, ен (эн)		
eu → э, ё		у → и, й
ex → экз (эгз), экс, эк		
ey → е, э, ей		

Tabuľka 16: *Transkripcia samohlások z francúzštiny do ruštiny*³⁸

Spoluhlásky

b → б, X	h → X	r → р, X
c → к, с	j → ж	s → с, з, X
ç → с	k → к, X	sc → с, ск
ch → ш, к	l → л, ль, X	t → т, с, X
d → д, X	lh → й, л	th → т
f → ф	m → м, н, X	tz → с
g → г, ж, X	n → н	v → в, X
geo → жо	p → п, X	w → в, у
gh → г	ph → ф	x → кс, кз (гз), с
gn → нь	q → к, X	z → з, X

³⁸ Zdroj: *Praktičeskaja transkripcija famil'no-imennych grupp*. 2. vyd., dop. Moskva: Nauka, 2006, 526 s. ISBN 50-203-3718-8., str. 431-432

gu → г, ю	qu → к	
-----------	--------	--

(*X = v transkripcii sa vynecháva)

*Tabuľka 17: Transkripcia spoluhlások z francúzštiny do ruštiny*³⁹

Na základe získaných vedomostí a francúzskeho fonetického prepisu⁴⁰ sme schopní vytvoriť správne ruské transkribované pomenovanie z pôvodného francúzskeho toponyma. Pri vysvetľovaní konkrétnych pravidiel sa sústredíme hlavne na nejednoznačné elementy vyskytujúce sa v názve a v zátvorkách potom špecifikujeme na aké prípady sa pravidlá vzťahujú.

Choronymá

Pomenovania regiónov vo francúzštine píšeme spolu s určitým členom (le, la, l', les), avšak do ruského jazyka sú názvy transkribované bez člena.⁴¹

L' Auvergne (f, sg) [overɛ̃] → Овэрнь (ženský rod, 3. skloňovanie, sg)

- au → o (vždy)
- gn → нь
- e → X (na konci slova sa nevyslovuje)

La Bretagne (f, sg) [brətaj] → Бретань (ženský rod, 3. skloňovanie, sg)

- e → e, v tomto prípade „e muet“, ktorému v ruštine nekorešponduje žiadny podobný zvuk, v transkripcii ho ale nahradzuje ruské **e**, pretože v postavení, v akom sa nachádza, nemôže byť vynechané
- gn → нь
- e → X (na konci slova sa nevyslovuje)

La Franche-Comté (f, sg) [frãʃ-kõte] → Франш-Конте (stredný rod, nesklonné, sg)

- an → ан, vzniká nosový zvuk [ã]; táto nosová samohláska je historicky dlhá; v ruštine takýto zvuk neexistuje a transkripcia sa preto zjednodušuje
- ch → ш (pred samohláskou)

³⁹ Zdroj: *Praktičeskaja transkripcija famil'no-imennych grupp*. 2. vyd., dop. Moskva: Nauka, 2006, 526 s. ISBN 50-203-3718-8., str. 431-432

⁴⁰ Fonetický prepis porov. *WARNANT, Léon. Dictionnaire de la prononciation française dans sa norme actuelle*. Paris: Duculot, 1987, 988 s.

⁴¹ Porov. *OLEVSKAJA, M. I. Fonetika francuzskogo jazyka: Praktičeskij kurs*. 1. vyd. Moskva: Nestor Akademik, 2013, 192 s. ISBN 978-5-903262-72-4., str. 132-133

- e → X (na konci slova sa nevyslovuje)
- c → k (pred samohláskami a, o, u)
- om → он, nosová samohláska [ɔ̃] v ruštine neexistuje, transkripcia je zjednodušená; m nestojí pred b, p, preto sa transkribuje ako н
- té → те, francúzsky „accent“ zabezpečuje výslovnosť samohlásky e na konci slova, kedy by sa inak nevyslovovala, to sa premieta do ruštiny, kde takisto záverečné e vyslovíme. Hláska т nebude v tomto prípade zmäkčená a spojenie те vyslovíme tvrdo [тэ].
- Pri transkripcii toponyma La Franche-Comté dochádza k zmene jeho rodu. Pôvodný ženský rod podstatného mena sa v ruštine mení na stredný rod, na základe zakončenia v N. sg - Франш-Комтэ. Transkribované slovo je nesklonné.

L'Île-de-France (f, sg) [il-də-frã:s] → Иль-де-Франс (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- l → ль (na konci slova v kombinácii ile)
- de → де, v tomto prípade „e muet“, ktorému v ruštine nekorešponduje žiadny podobný zvuk, v transkripcii ho ale nahradzuje ruské e, pretože v postavení, v akom sa nachádza, nemôže byť vynechané; časticu де vyslovujeme tvrdo [дэ], e v cudzích pomenovaniach nezmäkčuje predchádzajúcu spoluhlásku
- an → ан, vzniká nosový zvuk [ã̃]; táto nosová samohláska je historicky dlhá; v ruštine takýto zvuk neexistuje a transkripcia sa preto zjednodušuje
- c → c (pred samohláskami e, i, y)
- e → X (na konci slova sa nevyslovuje)
- Gramatický rod názvu L'Île-de-France sa transkripciou do ruštiny taktiež mení. Na základe tvrdého zakončenia v N. sg je transkribované toponymum Иль-де-Франс priradené k mužskému rodu.

Le Languedoc-Roussillon (m,sg) [lã̃gədɔk-rusijɔ̃] → Лангедок-Руссильон/
Лангедок-Руссийон (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- an → ан, vzniká nosový zvuk [ã̃]; táto nosová samohláska je historicky dlhá; v ruštine takýto zvuk neexistuje a transkripcia sa preto zjednodušuje
- gue → ге, v tomto prípade „e muet“, ktorému v ruštine nekorešponduje žiadny podobný zvuk, v transkripcii ho teda nahradzuje ruské e
- c → k (na konci slova)
- ou → y (vždy, vzniknuté zvuky sú veľmi podobné)

- l → ль/й, podľa pravidiel transkripcie je správna forma „Руссийон“ (kombinácia ill po spoluhláske → й), no v ruskom jazyku sa zakotvila forma s ль „Руссильон“
- on → он, vzniká nosová samohláska [ɔ], ktorá v ruštine nemá ekvivalent, preto sa prepisuje ako он

Le Limousin (m, sg) [limuzɛ̃] → Лимузэн (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- l → л (na začiatku slova)
- ou → y (vždy, vzniknuté zvuky sú veľmi podobné)
- s → з (medzi dvoma samohláskami)
- in → ен (эн), vzniká nosový zvuk [ɛ̃], ktorý v ruštine nemá ekvivalent

Le Nord-Pas-de-Calais (m,sg) [nɔ̃r-pa-də-kalɛ] → Нор-Па-де-Калé (mužský rod, nesklonné, sg)

- d → X (na konci slova sa nevyslovuje)
- s → X (na konci slova sa nevyslovuje)
- de → де, v tomto prípade „e muet“, ktorému v ruštine nekorešponduje žiadny podobný zvuk, v transkripcii ho teda nahradzuje ruské e; časticu де vyslovujeme tvrdo [дэ], e v cudzích pomenovaniach nezmäkčuje predchádzajúcu spoluhlásku
- l → л (uprostred slova pred samohláskou)
- ai(s) → e (na konci slova po spoluhláske)
- Pri pomenovaní Нор-Па-де-Калé neurčujeme rod podľa zakončenia v N. sg., ale podľa objektu, ktorý pomenúva, čiže регион = mužský rod.

Les Pays-de-la-Loire (m, pl) [rei-də-la-lwa:r] → Пеи-де-ла-Луар (mužský rod, nesklonné, sg)

- l → л (na začiatku slova)
- ay → еи (transkripcia v tomto prípade závisí od výslovnosti skupiny hlások ay)
- de → де, v tomto prípade „e muet“, ktorému v ruštine nekorešponduje žiadny podobný zvuk, v transkripcii ho teda nahradzuje ruské e; časticu де vyslovujeme tvrdo [дэ], e v cudzích pomenovaniach nezmäkčuje predchádzajúcu spoluhlásku
- oi → ya (vždy)
- Nazvanie Les Pays-de-la-Loire môže byť transkribované do ruštiny aj ako Земли Луары, teda využitím morfolologickej transkripcie. Земли Луары je doslovný preklad názvu Les Pays-de-la-Loire.

Ojkonymá

Názvy miest vo francúzštine sú väčšinou rodu mužského, avšak pomenovania zakončené na -e, -es sú rodu ženského.⁴² V názvoch miest sa však člen vo francúzštine používa iba ak je neoddeliteľnou súčasťou pomenovania. V ostatných prípadoch píšeme tieto geografické názvy bez člena.⁴³ Rovnaká norma je záväzná pri ich prepise do ruštiny.

Amiens [amjɛ̃] → Амьен (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- a → а (na začiatku slova, výslovnosť je rovnaká)
- m → м (uprostred slova, nevstupuje do kombinácie s inými hláskami)
- ien → ьен (neslabikotvorné i)
- s → X (na konci slova sa nevyslovuje)

Besançon (m, sg) [bɛzɑ̃sɔ̃] → Безансон (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- e → е, v tomto prípade „e muet“, ktorému v ruštine nekorešponduje žiadny podobný zvuk, v transkripcii ho teda nahradzuje ruské е
- s → з (medzi dvoma samohláskami)
- an → ан, vzniká nosový zvuk [ã]; táto nosová samohláska je historicky dlhá; v ruštine takýto zvuk neexistuje a transkripcia sa preto zjednodušuje
- ç → с (vždy)
- on → он, vzniká nosová samohláska [ɔ̃], ktorá v ruštine nemá ekvivalent, preto sa prepisuje ako он

Bordeaux [bɔ̃ʁdo] → Бордо (mužský rod, nesklonné, sg)

- d → д (uprostred slova pred samohláskou)
- eau → о (vo všetkých pozíciách)
- x → X (na konci slova sa nevyslovuje)

Caen (m,sg) [kɑ̃] → Кан (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- c → к (pred samohláskami а, о, u)
- aen → ан, spojením aen sa vytvorí nosový zvuk [ã], keďže v ruštine nemá ekvivalent, prepisujeme kombináciu prostredníctvom ан

⁴² Porov. TAIŠLOVÁ, Jitka. *Mluvnice francouzštiny: univerzálie a typologie ve fonetice a fonologii*. Vyd. 1. Praha: Leda, 2002, 312 s. ISBN 80-733-5004-1, str. 38

⁴³ Porov. OLEVSKAJA, M. I. *Fonetika francuzskogo jazyka: Praktičeskij kurs*. 1. vyd. Moskva: Nestor Akademik, 2013, 192 s. ISBN 978-5-903262-72-4., str. 132-133

Châlons-en-Champagne [ʃalɔ̃-ɑ̃-ʃɑ̃paɛ̃] → Шалон-ан-Шампань (ženský rod, Шалон - 1. skloňovanie, Шампань - 3. skloňovanie, sg)

- ch → ш (pred samohláskou)
- on → он, vzniká nosová samohláska [ɔ̃], ktorá v ruštine nemá ekvivalent, preto sa prepisuje ako он
- s → X (na konci slova sa nevyslovuje a nedochádza ani k povinnému viazaniu, tzv. liaison)
- en → ан, nosová samohláska [ɑ̃], transkripcia závisí od výslovnosti v konkrétnom prípade
- am → ам, označuje nosový zvuk [ɑ̃], pričom m sa vo francúzštine nevyslovuje, v transkripcii ho však zaznamenávame
- gn → нь
- e → X (na konci slova sa nevyslovuje)

Clermont-Ferrand [klɛrmɔ̃-ferɑ̃] (m,sg) → Клермон-Ферран (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- c → k (pred spoluhláskami okrem h)
- on → он, vzniká nosová samohláska [ɔ̃], ktorá v ruštine nemá ekvivalent, preto sa prepisuje ako он
- t → X (na konci slova sa t vo väčšine francúzskych názvov nevyslovuje, čiže v transkripcii sa vynecháva)
- an → ан, vzniká nosový zvuk [ɑ̃]; táto nosová samohláska je historicky dlhá; v ruštine takýto zvuk neexistuje a transkripcia sa preto zjednodušuje
- rr → pp, zdvojené hlásky v toponymách obyčajne zachovávame
- d → X (na konci slova, nevyslovuje sa)
- Osobitosťou skloňovania názvu Клермон-Ферран je, že skloňujeme len druhú časť nazvania.

Dijon (m,sg) [diʒɔ̃] → Дижон (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- d → д (na začiatku slova pred samohláskou)
- j → ж (vo všetkých pozíciách)
- on → он, vzniká nosová samohláska [ɔ̃], ktorá v ruštine nemá ekvivalent, preto sa prepisuje ako он

Limoges [limɔːʒ] → Лимóж (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- l → л (na začiatku slova)
- m → м (uprostred slova, nevstupuje do kombinácie s inými hláskami)
- g → ж (pred samohláskami e, i, y)
- es → X (na konci slova, nevyslovuje sa)

Montpellier [mɔ̃pɛlje] → Монпельё (mužský rod, nesklonné, sg)

- m → м (na začiatku slova)
- on → он, vzniká nosová samohláska [ɔ̃], ktorá v ruštine nemá ekvivalent, preto sa prepisuje ako он
- t → X, v tejto pozícii sa nevyslovuje, a teda nie je transkribované
- pe → пе, v tomto prípade „e muet“, ktorému v ruštine nekorešponduje žiadny podobný zvuk, v transkripcii ho teda nahradzuje ruské e
- ll → ль, l sa zmäkčuje
- ie → ё (neslabikotvorné i)
- r → X (na konci slova sa nevyslovuje)

Nantes [nã:t] → Нант (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- an → ан, vzniká nosový zvuk [ã]; táto nosová samohláska je historicky dlhá; v ruštine takýto zvuk neexistuje a transkripcia sa preto zjednodušuje
- t → т, je vyslovené, a teda sa zachováva v prepise
- es → X (na konci slova sa nevyslovuje)

Orléans [ɔrleã] → Орлеán (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- o → о, v ruštine neexistuje korešpondujúci zvuk, ktorý by bol úplne zhodný s francúzskym „o-ouvert“ [ɔ]
- an → ан, vzniká nosový zvuk [ã]; táto nosová samohláska je historicky dlhá; v ruštine takýto zvuk neexistuje a transkripcia sa preto zjednodušuje
- é → e, francúzsky „accent“ zabezpečuje výslovnosť samohlásky e ako „e-zatvorené“
- s → X (na konci slova sa nevyslovuje)

Poitiers [pwatje] → Пуатъё (mužský rod, nesklonné, sg)

- oi → ya (vždy)

- t → т (pred -iers)
- ie → ье (neslabikotvorné i)
- rs → X (na konci slova sa nevyslovuje)

Rennes [ʁɛn] → Рен/Ренн (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- n → н/нн, zdvojenie hlások môže byť zachované, ale nemusí
- spojenie re vyslovujeme v transkribovanom slove tvrdo [pə]

Rouen (m, sg) [rwɑ̃] → Руа́н (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- ou → у (vždy)
- en → ан, nosová samohláska [ǣ] , transkripcia závisí od výslovnosti v konkrétnom prípade

Hydronymá

Pri transkripcii francúzskych názvov riek do ruštiny nikdy nezachováame v transkribovaných slovách člen. Toto pravidlo sa vzťahuje na mená riek, pri ktorých je použitie určitého členu vo francúzštine povinné.

L'Adour [adu:r] → Аду́р (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- a → а (na začiatku slova, výslovnosť je rovnaká)
- d → д (uprostred slova pred samohláskou)
- ou → у (vždy)

La Dordogne (f, sg) [dɔrdɔŋ] → Дордо́нь (ženský rod, 3. skloňovanie, sg)

- d → д (na začiatku a uprostred slova pred samohláskou)
- gn → нь
- o → о, v ruštine neexistuje korešpondujúci zvuk, ktorý by bol úplne zhodný s francúzskym „o-ouvert“ [ɔ]

La Meuse (f, sg) [mø:z] → Мё́з (mužský rod, 1. skloňovanie, sg)

- m → м (na začiatku slova, nevstupujúce do kombinácie hlások)
- eu → ё (vždy po spoluhláske)
- s → з (medzi dvoma samohláskami)

- Pri transkripcii názvu rieky La Meuse dochádza k zmene rodu. Transkribované vlastné podstatné meno priradíme na základe zakončenia k mužskému rodu a 1. skloňovaniu.

4.2.2 Tradičná transkripcia historická

Transkripciu označujeme historickou, pretože zahŕňa pomenovania, ktorých forma sa v priebehu vývoja nezmenila, nebola ovplyvnená novými pravidlami a ostala zakorenená v jazyku.⁴⁴

K tradičnému historickému typu prepisu zaraďujeme tiež názvy prevzaté do ruštiny z iných jazykov, t.j. názvy topografických objektov patriacich v minulosti druhej krajine, alebo inak spojených s odlišným jazykovým prostredím.

Pomenovania, ktoré boli do ruštiny prevzaté z iných jazykov:

Z francúzskej fonetickej transkripcie je zrejmé, že ruský ekvivalent toponyma L'Alsace nemohol byť vytvorený fonetickým prepisom z francúzštiny do ruštiny. Ruský názov francúzskeho regiónu vznikol fonetickým prepisom nemeckého názvu *Elsaß/Elsass*, keďže táto oblasť v priebehu histórie bola súčasťou nemeckých území:

L'Alsace (f, sg) [alzas] - Эльзас (mužský rod, 1. skl, sg)

Pôvodom z nemeckého jazyka sú aj ďalšie toponymá historicky alebo geograficky súvisiace s územím Nemecka, napr. hlavné mesto regiónu Lotrinsko, patriace v minulosti Nemecku, pohoria Jura a Vogézy, a tiež rieka Rýn tvoriaca hranicu Francúzska a Nemecka.

Metz (m, sg) [mɛs] - Мец (mužský rod, 1. skl, sg) - nemecky *Metz*

Le Jura (m, sg) [ʒyra] - Юра (ženský rod, 2. skl, sg) - nemecky *Jura*

Les Vosges (f, sg) [vo:ʒ] - Вогéзы (pl) - nemecky *Vogesen* (v transkribovanom názve je využitý morfológický typ transkripcie, tzn. tvar je doplnený ruskou koncovkou množného čísla)

Le Rhin (m, sg) [rɛ̃] - Рейн (mužský rod, 1. skl, sg): nemecky *Rhein*

Z talianskeho jazyka bol zas do ruštiny prevzatý názov ostrova Korzika a jeho hlavného mesta:

La Corse (f, sg) [kɔrs] - Кóрсика (ženský rod, 2. skl, sg) - taliansky *Corsica*

Ajaccio [aʒaksjo] - Аяччо (mužský rod, neskl, sg) - taliansky *Ajaccio (Aiaccio)*

⁴⁴ Porov. GILJAREVSKIJ, R. S. - STAROSTIN, B. A. *Inostrannyje imena i nazvaniya v russkom tekste: Spravočnik*. 3. vyd. Moskva: Vysšaja škola, 1985, 304 s., str. 287

Veľmi častým javom tradičnej transkripcie je ukotvenie takej formy názvu, ktorá sa v danom jazyku od svojho vzniku zmenila, napr. pôvodné latinské názvy vo francúzštine boli nahradené francúzskymi názvami. Do ruštiny však boli prevzaté pôvodné latinské pomenovania:

L'Aquitaine (f, sg) [akiten] - Аквитания (ženský rod, 2. skl, sg) - latinsky *Aquitania*

La Bourgogne (f, sg) [burgɔŋ] - Бургундия (ženský rod, 2. skl, sg) - latinsky *Burgúndia*

La Lorraine (f, sg) [lɔʁɛn] - Лотарингия (ženský rod, 2. skl, sg) - latinsky *Lótharingia*

La Picardie (f, sg) [pikardi] - Пикардия (ženský rod, 2. skl, sg) - latinsky *Picardia*

Tradičné názvy ukotvené v jazyku, príp. staršia transkripcia dodržiavajúca odlišné pravidlá:

Ruský a francúzsky jazyk sa v minulosti dostali do tesného kontaktu a vďaka tomu sa transkripcia z jedného jazyka do druhého vyvíja už mnoho desaťročí. V ruštine bolo vytvorených nemálo tradičných pomenovaní, ktorých transkripcia nepodlieha pravidlám fonetického ani morfológického prepisu. Do tejto kategórie patria celosvetovo známe zemepisné názvy:

Paris (m, sg) [pari] - Париж (mužský rod, 1. skl, sg); a nie Пари

Toulouse [tulu:z] - Тулуза (ženský rod, 2. skl, sg); a nie Тулуз

Tradičnou transkripciou nazývame tiež prepis zachovávajúci transkribované pomenovania vo forme, ktorá využívala staršie pravidlá fonetickej transkripcie. Na základe dnešných noriem by sme niektoré toponymá mohli prepísať iným spôsobom, avšak v jazyku sú tieto názvy natoľko ustálené, že by ich nová transkripcia bola bezúčelná.

Lyon (m, sg) [ljɔ̃] - Лион (mužský rod, 1. skl, sg); namiesto ЛЬОН

Marseille (m, sg) [marsɛj] - Марсэль (mužský rod, 1. skl, sg); namiesto Марсэй

Roussillon (m,sg) [rusijɔ̃] - Русильон (mužský rod, 1. skl, sg); namiesto Руссийон

4.2.3 Tradičná transkripcia morfológická

Morfológická transkripcia využíva princípy fonetického prepisu, ale zároveň mení transkribované slovo pomocou morfém, najčastejšie koncoviek, na formy bližšie ruskému jazyku. Najčastejšie používame tento typ pri transkripcii názvov riek a pohorí.

K tradičnej morfolologickej transkripcii začleňujeme tiež čiastočný a plný preklad geografických názvov.

Ruské koncovky pre ženský rod:

La Charente (f, sg) [ʃarɑ̃:t] → Шаранта (ženský rod, 2. skl, sg)

La Garonne (f, sg) [ɡarɔ̃n] → Гаронна (ženský rod, 2. skl, sg)

La Loire (f, sg) [lwa:r] → Луára (ženský rod, 2. skl, sg)

La Marne (f,sg) [marn] → Марна (ženský rod, 2. skl, sg)

Le Rhône (m, sg) [ro:n] → Рона (ženský rod, 2. skl, sg)

La Seine (f, sg) [sɛn] → Сэна (ženský rod, 2. skl, sg)

La Somme (f, sg) [sɔm] → Сомма (ženský rod, 2. skl, sg)

Ruské koncovky pre množné číslo:

Les Alpes (f, pl) [alp] → Альпы (pl)

Les Ardennes (f, pl) [arden] → Ардэнны (pl)

Les Pyrénées (f, pl) [pirene] → Пиренэи (pl)

Preklady:

La **Basse-Normandie** (f, sg) [bas-nɔrmɑ̃di] → **Нижняя** Нормандия (ženský rod, 2. skl, sg)

Le **Centre** (m, sg) [sɑ̃:tr] → **Центр** (mužský rod, 1. skl, sg)

La **Côte d'Azur** (f, sg) [kot-dazy:r] → **Лазурный бэрег** (mužský rod, 1. skl, sg)

La **Haute-Normandie** (f, sg) [ot-nɔrmɑ̃di] → **Верхняя** Нормандия (ženský rod, 2. skl, sg)

Le **Massif Cental** (m, sg) [masif sɑ̃tral] → **Центральный массив** (mužský rod, 1. skl, sg)

Les **Midi-Pyrénées** (f, pl) [midi-pirene] → **Юг-Пиренэи** (pl)

Les **Pays-de-la-Loire** (m, pl) [peɪ-də-la-lwa:r] → **Земли Луары** (pl)

4.2.4 „Zmiešaná“ transkripcia

Na záver analýzy vybraných toponým uvádzame transkripciu, ktorú sme pomenovali „zmiešaná“. Tento typ aplikujeme na viacslovné pomenovania pozostávajúce z dvoch až troch samostatných zemepisných názvov. Každá časť pomenovania využíva iný typ transkripcie:

La Champagne-Ardenne [ʃɑ̃paɲ-arden] → Шампáнь-Ардéнны

- 1. časť názvu je transkribovaná na základe fonetických pravidiel, 2. časť sa prepisuje na základe morfológického princípu.
- V slove Ардéнны nezmäkčuje e predchádzajúcu spoluhlásku a výslovnosť je tvrdá [дэ].
- Názov Шампáнь-Ардéнны používame väčšinou v spojení so všeobecným podstatným menom регион, čím sa zjednoduší skloňovanie.

Provence-Alpes-Côte d'Azur [prɔvɑ̃:s-alp-kot-dazy:r] → Провáнс-Альпы-Лазу́рный бéрег

- 1. časť názvu je transkribovaná na základe fonetických pravidiel, 2. časť prepisujeme s využitím ruských morfém a 3. časť je doslovným prekladom francúzskeho názvu.
- Pri skloňovaní takisto pripájame podstatné meno регион.

Rhône-Alpes [ro:n-alp] → Рóна-Альпы

- Transkripcia sa uskutočňuje prostredníctvom morfológického princípu. Prvú časť pomenovania tvorí transkribovaný názov rieky s ruskou koncovkou ženského rodu, druhý je názov pohoria prepísaný foneticky a doplnený ruskou koncovkou množného čísla.

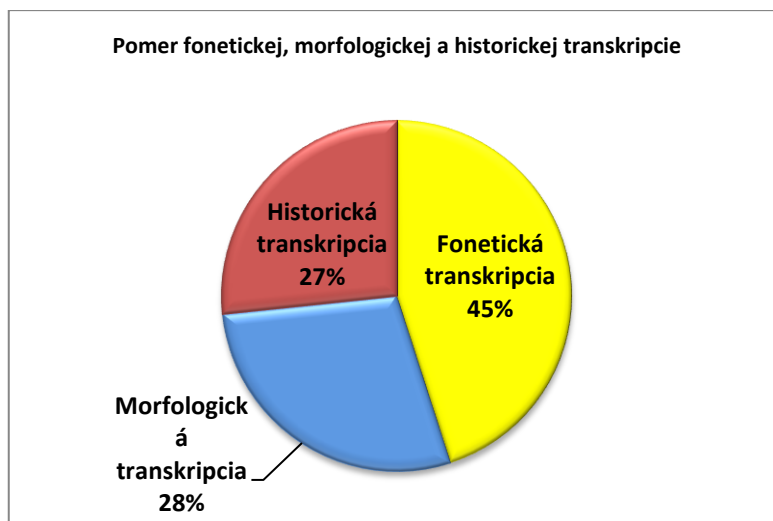
Špecifická je transkripcia francúzskeho ojkonyma Strasbourg. Vzniká pri nej hybridné vlastné podstatné meno Стрáсбург transkribované čiastočne podľa pravidiel prepisu francúzskeho jazyka a čiastočne podľa pravidiel pre nemecký jazyk.⁴⁵

Strasbourg (m, sg) [strasbur] - Стрáсбург (mužský rod, 1. skl, sg); namiesto Стрáсбур

4.3 Výsledky analýzy

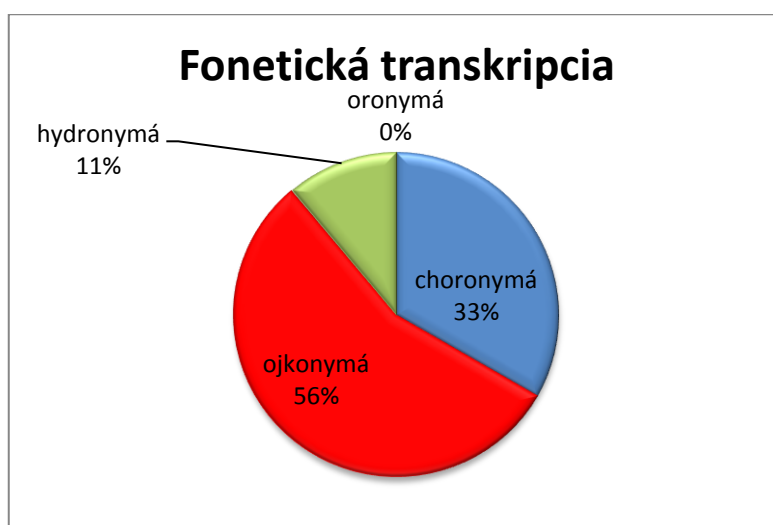
Z analýzy vyplýva, že najčastejším typom prepisu geografických názvov z francúzštiny do ruštiny je transkripcia fonetická - uskutočňuje sa v 27 prípadoch.

⁴⁵ Porov. GILJAREVSKIJ, R. S. - STAROSTIN, B. A. *Inostrannyje imena i nazvaniya v russkom tekste: Spravočnik*. 3. vyd. Moskva: Vysšaja škola, 1985, 304 s., str. 39

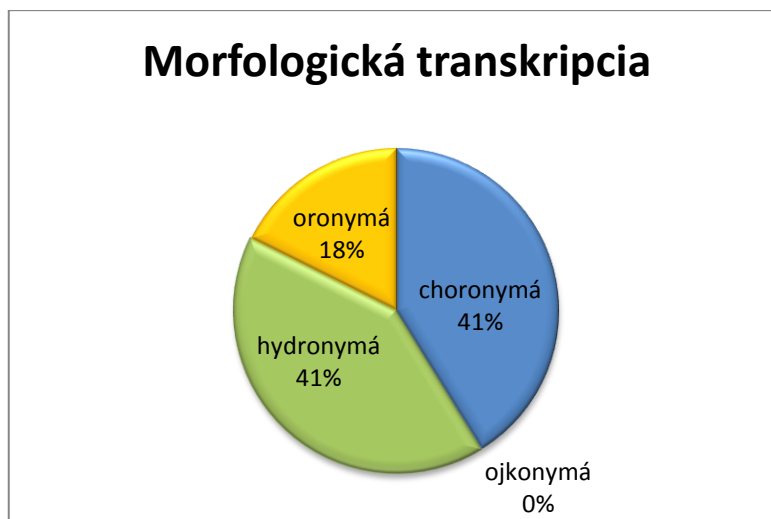
Graf 1: Pomer fonetickej, morfolologickej a historickej transkripcie vybraných francúzskych toponým

Fonetický typ transkripcie sme využívali najviac pri prepise ojkonym (15). Foneticky transkribovaných choronym bolo 9, hydronymá boli 3 a oronymum žiadne.

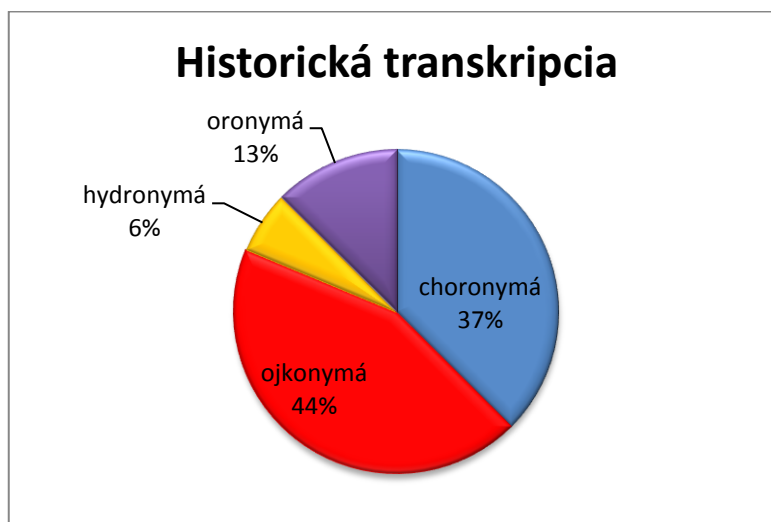
Graf 2: Fonetická transkripcia

Druhým najčastejším typom bola transkripcia morfolologicá - 17 toponým. Využitie koncoviek ženského rodu sme zaznamenali v 7 prípadoch hydronym, koncovka množného čísla bola pripojená k 3 oronymám. Transkripcia čiastočným alebo úplným prekladom bola zrealizovaná pri 7 choronymách.

Graf 3: Morfológická transkripcia

Najmenší je počet historicky transkribovaných toponým (16). K tradičným pomenovaniám zaraďujeme 5 názvov miest. Ostatné geografické názvy boli do ruštiny transkribované z iných jazykov, konkrétne z nemčiny, taliančiny a latinčiny.

Graf 4: Historická transkripcia

Na poslednom mieste uvádzame transkripciu „zmiešanú“, ktorá kombinuje viaceré transkripčné princípy. Vzťahuje sa zvyčajne na viacslovné pomenovania vytvorené spojením dvoch samostatne existujúcich toponým.

ZÁVER

Bakalárska práca sa zaoberala prepisom geografických názvov, čiže vlastných podstatných mien topografických objektov, z francúzskeho jazyka do ruštiny. Cieľom práce bolo definovať základné pravidlá transkripcie latinky do cyriliky a demonštrovať ich na konkrétnych príkladoch miestnych názvov a pomiestnych vlastných mien oblasti Francúzska.

V úvodných kapitolách boli predstavené obidva skúmané jazyky, francúzština a ruština, z hľadiska genealogickej a typologickej klasifikácie, typu písma a ortografie. Nakoniec boli u oboch jazykov definované hlavné fonetické princípy. Na základe získaných informácií sme mohli jazyky komplexne charakterizovať a určiť ich základné rozdiely.

Čo sa týka genealogickej klasifikácie, patrí francúzština aj ruština do indoeurópskej jazykovej rodiny. Ich ďalšie zaradenie sa ale líši, pretože francúzština je románsky jazyk a ruština jazyk slovanský. Diametrálne odlišné sú jazyky aj z hľadiska typologickej klasifikácie, na základe ktorej predstavuje francúzština tvaroslovne analytický jazykový typ a ruština flexívny typ.

Na prvý pohľad viditeľný rozdiel medzi analyzovanými jazykmi je v druhu písma, akým sú písané. Zatiaľ čo francúzsky jazyk využíva v Európe, aj vo svete najfrekvencovanejšiu latinku, ruský jazyk sa píše cyrilikou. Transkripciu slov z francúzštiny do ruštiny navyše sťažuje francúzsky historický pravopis značne odlišný od hovorenej reči.

V oblasti fonetiky je rozdielnosť jazykov ešte výraznejšia a v práci sme ju preukázali podrobným rozborom vokalických a konsonantických systémov, a tiež tabuľkami znázorňujúcimi špecifickú výslovnosť hlások ako vo francúzštine, tak aj v ruštine. Zistili sme, že vznikajúce fonémy sa v jazykoch nestotožňujú a fonetická transkripcia hlások je teda podriadená zvláštnym pravidlám.

V druhej kapitole sme definovali transkripciu a vymedzili jej hlavné typy - fonetický, historický a morfológický.

Uvádzať, že fonetický prepis, zachytávajúci grafickými znakmi jednej jazykovej sústavy výslovnosť druhého jazyka, je v prevode slov z francúzštiny do ruštiny využívaný najčastejšie a tvrdenie dokazujeme analýzou v štvrtej kapitole.

Ďalej sa venujeme historickému typu transkripcie, ktorý je používaný pri transkripcii tradičných pomenovaní, zakotvených v jazyku a jeho princípy taktiež aplikujeme v kapitole o analýze francúzskych toponým do ruštiny.

Posledný popisovaný, morfológický typ transkripcie využíva princíp fonetickej transkripcie, ale priraduje k nej morfémy jazyka, do ktorého je názov prepisovaný.

Aby boli informácie u spôsobe prevodu slov z jedného jazyka do druhého ucelené, uviedli sme v tejto časti práce aj ďalšie metódy prepisu, a to transliteráciu, preklad a zachovanie grafiky pôvodného jazyka.

Tretia kapitola determinovala už konkrétne pravidlá pre transkripciu francúzskych toponým do ruštiny. Tieto pravidlá zohľadnili špecifické rysy francúzskeho jazyka, ako aj typické vlastnosti toponým. Pozornosť bola zameraná na transkripciu člena, veľkých a malých začiatkových písmen vo viacslovných pomenovaniach, na písanie odsuvníka pri elízii vokálu a spojovníka v zložených pomenovaniach. Osobitne sme sa venovali tiež gramatickému rodu a číslu, ktoré sa v transkribovaných názvoch nie vždy zhodujú s originálom. K zmenám dochádza z dôvodu ruského členenia gramatických rodov na základe zakončenia podstatných mien v nominatíve singuláru. Typy rodov a skloňovaní sme uviedli v prehľadných tabuľkách.

Všetky opísané pravidlá boli nakoniec uplatnené v analýze transkripcie vybraných francúzskych toponým.

Princípy transkripcie boli podrobne vysvetlené na šesťdesiatjeden geografických názvoch, obsahujúc choronymá, zastúpené dvadsiatimi dvomi názvami francúzskych regiónov; ojkonymá, ktoré boli reprezentované názvami hlavných miest regiónov; hydronymá a oronymá, kde bolo zahrnutých jedenásť najväčších vodných tokov a šesť najznámejších pohorí Francúzska.

Z analýzy vyplýva, že najčastejšie je na prepis geografických názvov z francúzštiny do ruštiny využívaná fonetická transkripcia, zachovávajúca približnú francúzsku výslovnosť, a to aj napriek výrazným odlišnostiam hláskových systémov. Transkripciu tohto typu sme uskutočnili na takmer polovici vybraných príkladov a okrem oronym obsahovala všetky druhy rozoberaných toponým.

Zvyšné zemepisné názvy boli približne rovnomerne rozdelené medzi morfológickú a historickú transkripciu.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

DOHALSKÁ, M. *Základy fonetiky francouzštiny*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 118 s.

GILJAREVSKIJ, R. S. - STAROSTIN, B. A. *Inostrannyje imena i nazvanija v russkom tekste: Spravočnik*. 3. vyd. Moskva: Vysšaja škola, 1985, 304 s.

ISAČENKO, A. V. *Náučná knižnica Slovenskej akadémie vied a umení - zväzok 7: Fonetika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení, 1947, 223 s.

KUPCEVIČOVÁ, J. *Russkaja orfografija v pravilach, upražnenijach i tablicach: (ruská ortografie)*. Vyd. 3. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2009, 331 s. ISBN 978-807-3687-366.

LEVAŠEV, J. A. *Geografičeskije imena: trudnyje slučaji upotreblenija: slovar'-spravočnik: bolee 8000 geografičeskich imen*. Moskva: Astrel', 2003. 575 s. ISBN 5-17-020679-8.

LINGEA s.r.o. *Gramatika súčasnej ruštiny*. 1. vyd. Bratislava: Lingea s.r.o, 2012, 186 s. ISBN 978-80-8145-001-3.

MISTRÍK, J. *Lingvistický slovník*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 2002, 294 s. ISBN 80-080-2704-5.

OLEVSKAJA, M. I. *Fonetika francuzskogo jazyka: Praktičeskij kurs*. 1. vyd. Moskva: Nestor Akademik, 2013, 192 s. ISBN 978-5-903262-72-4.

OLIVERIUS, Z. F. *Fonetika russkogo jazyka*. Vyd. 3. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 164 s.

ONDRUŠ, Š. - SABOL, J. *Úvod do štúdiájazykov*. Vyd. 1. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1981, 320 s.

PAUL, L. E. - SIMONS, G. F. - FENNING, Ch. D. (eds.). *Ethnologue: Languages of the World, Seventeenth edition* [online]. 2014 [cit. 25. apríla 2014]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.ethnologue.com>>

TAIŠLOVÁ, J. *Mluvnice francouzštiny: univerzálie a typologie ve fonetice a fonologii*. Vyd. 1. Praha: Leda, 2002, 312 s. ISBN 80-733-5004-1.

STAROSTIN, B. A. *Transkripcija sobstvennych imen: Praktičeskoje posobije*. Vyd. 2 dop. Moskva: Kniga, 1965, 92 s.

SUPERANSKAJA, A. V. *Čto takoje toponimika?*. 2. vyd. Moskva: Nauka, 1985, 176s.

SUPERANSKAJA, A. V. *Teoretičeskije osnovy praktičeskoj transkripcii*. Moskva: Nauka, 1978, 284 s.

ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky-nauky o vlastních jménech zeměpisných*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963, 219 s.

TAIŠLOVÁ, Jitka. *Mluvnice francouzštiny: univerzálie a typologie ve fonetice a fonologii*. Vyd. 1. Praha: Leda, 2002, 312 s. ISBN 80-733-5004-1.

WARNANT, Léon. *Dictionnaire de la prononciation française dans sa norme actuelle*. Paris: Duculot, 1987, 988 s.

Doporučení pro přepis nelatinkových písem do latinky. Vyd. 1. Praha: Národní knihovna ČR, 2004, 45 s. Standardizace, č. 26. ISBN 80-7050-437-4.

Praktičeskaja transkripcija famil'no-imennych grupp. 2. vyd., dop. Moskva: Nauka, 2006, 526 s. ISBN 50-203-3718-8.

Le Robert Junior. Paris: Dictionnaires Le Robert, 1999, 1231 s. ISBN 2-85036-597-1

PRÍLOHA 1

Francúzsko-rusko-slovenský slovníček vybraných toponým

Les régions françaises	Регионы Франции	Regióny Francúzska	Chef-lieu	Столица	Hlavné mesto
Alsace	Эльзас	Alsasko	Strasbourg	Страсбург	Štrasburg
Aquitaine	АКВИТАНИЯ	Akvitánsko	Bordeaux	Бордо	Bordeaux
Auvergne	Овернь	Auvergne	Clermont-Ferrand	Клермон-Ферран	Clermont-Ferrand
Bourgogne	Бургундия	Burgundsko	Dijon	Дижон	Dijon
Bretagne	Бретань	Bretónsko	Rennes	Ренн	Rennes
Centre	Центр	Centre	Orléans	Орлеан	Orléans
Champagne-Ardenne	Шампань — Арденны	Champagne-Ardeny	Châlons-en-Champagne	Шалон-ан-Шампань	Châlons-en-Champagne
Corse	Корсика	Korzika	Ajaccio	Аяччо	Ajaccio
Franche-Comté	Франш-Конте	Franche-Comté	Besançon	Безансон	Besançon
Île-de-France	Иль-де-Франс	Île-de-France	Paris	Париж	Paríž
Languedoc-Roussillon	Лангедок — Руссильон	Languedoc-Roussillon	Montpellier	Монпелье	Montpellier
Limousin	Лимузен	Limuzínsko	Limoges	Лимож	Limoges
Lorraine	Лотарингия	Lotrinsko	Metz	Мец	Metz
Midi-Pyrénées	Юг — Пиренеи	Juh-Pyrenej	Toulouse	Тулуза	Toulouse
Nord-Pas-de-Calais	Нор — Па-де-Кале	Sever-Calaiská úžina	Lille	Лилль	Lille
Basse-Normandie	Нижняя Нормандия	Dolná Normandia	Caen	Кан	Caen
Haute-Normandie	Верхняя Нормандия	Horná Normandia	Rouen	Руан	Rouen
Pays-de-la-Loire	Пеи-де-ла-Луар	Pays-de-la-Loire	Nantes	Нант	Nantes
Picardie	Пикардия	Pikardia	Amiens	Амьен	Amiens
Poitou-Charentes	Пуату — Шаранта	Poitou-Charentes	Poitiers	Пуатье	Poitiers
Provence-Alpes-Côte d'Azur	Прованс — Альпы — Лазурный берег	Provencálsko-Alpy-Azúrové pobrežie	Marseille	Марсель	Marseille
Rhône-Alpes	Рона — Альпы	Rónske Alpy	Lyon	Лион	Lyon

Les fleuves	Реки	Rieky
Loire	Луара	Loira
Seine	Сена	Seina
Rhône	Рона	Rhôna
Garonne	Гаронна	Garonna
Meuse	Мёз (Маас)	Máza
Marne	Марна	Marna
Dordogne	Дордонь	Dordogne
Charente	Шаранта	Charente
Adour	Адур	Adour
Somme	Сомма	Somme
Rhin	Рейн	Rýn

Les massifs montagneux	Горные хребты	Pohoria
Alpes	Альпы	Alpy
Pyénées	Пиренеи	Pyreneje
Massif Central	Центральный массив	Centrálny masív
Jura	Юра	Jura
Vosges	Вогёзы	Vogézy
Ardennes	Ардённы	Ardeny

PRÍLOHA 2

Audio nahrávky

- ♪ Hlas 001 Darja Koževnikova FR
- ♪ Hlas 002 Darja Koževnikova RU
- ♪ Hlas 003 Larisa Suchotina FR
- ♪ Hlas 004 Larisa Suchotina RU
- ♪ Hlas 005 Varvara Tarapova FR
- ♪ Hlas 006 Varvara Tarapova RU
- ♪ Hlas 007 Jekaterina Poliščuk FR
- ♪ Hlas 008 Jekaterina Poliščuk RU
- ♪ Hlas 009 Sergej Borisov RU
- ♪ Hlas 010 Lana Kupiec FR